

Türkiye Cumhuriyetin İlanından 2005’e Eğitim Felsefelerinin İlkokul Programlarına Yansıması*

Reflections of Educational Philosophies on the Primary School Curricula from the Foundation of the Republic of Turkey to 2005

Özgür ULUBEY**, Necdet AYKAÇ***

Öz: Bilgelik sevgisi anlamına gelen felsefe, insanın zihninin sistematik bir biçimde çalışmasının ürünüdür. Eğitim felsefesi ise eğitimin imkânı, doğası, amaçları ve yöntemleri ile ilgili problemleri, felsefeye özgü yöntemlerle ele alan felsefe dalıdır. Eğitim felsefeleri eğitim programlarının şekillenmesinde önemli unsurlardan biridir. Çünkü eğitim programları geliştirilirken, eğitim felsefeleri programın hem yönünün hem de içeriğinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Alanyazındaki çalışmalarda, eğitim programlarına başat eğitim felsefelerinin yansıyor yansımadığını ya da ağırlıklı olarak programlarda hangi eğitim felsefelerinin yansıdığını gösteren herhangi bir çalışma yer almamaktadır. Bu araştırmada 1926’dan 2005’e geliştirilen ilköğretim programlarına hangi eğitim felsefelerinin yansıdığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Var olan durumu betimlemeyi amaçlayan nitel araştırmada, 1926 İlk mekteplerin müfredat programı, 1936, 1948, 1968 ilköğretim programları ile 1998 ve 2005 ilköğretim programları analiz kapsamına alınmıştır. Araştırmanın ana veri kaynağı olan ilköğretim programları doküman incelemesi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Programların genel amaçları, amaçları, hedef ve hedef davranışları/kazanımları, içerikleri, öğrenme-öğretme süreçleri, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, araçları ve yöntemleri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmada, 1926’dan 2005 yılına kadar geliştirilen ilköğretim programlarında ilerlemecilik ve esasicilik felsefelerinin, 2005 programında ise ilerlemecilik felsefenin görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. 2005 programının uygulamasının ilerlemecilik felsefesinden uzak olduğu görülmüştür. İlkokul programlarında toplumsal, ekonomik ve tarihi temellerinin incelenmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul programları, felsefe, eğitim felsefesi

Abstract: Philosophy, which means love of wisdom, is the product of the systematic functioning of the human mind. Educational philosophy deals with problems related to the possibilities, nature, aims and methods of education through philosophical methods. Educational philosophies are one of the important elements in shaping educational programs since they play an important role in the formation of both the direction and the content of the program. The literature in the field does not include any studies showing whether the educational programs are reflected in the mainstream educational philosophies or which educational philosophies are predominantly reflected in the programs. In this research, it was aimed to determine which educational philosophies are reflected in primary school programs developed from 1926 to 2005. The primary school curricula of 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 and 2005 were included in the research in which survey model is used. The curricula, which are the main data source of the research, were examined using the document analysis technique. The general objectives of the programs, aims, objectives/ outcomes, content, learning-teaching processes, measurement and evaluation approaches, tools and methods were analyzed via content analysis. According to the findings, the progressivism and essentialism philosophies underlie the primary school curricula developed from 1926 to 2005. As for the 2005 program, although progressivism was explicitly stated to inform it, the implementation of the

*Bu çalışma 12-14 Kasım 2015 tarihleri arasında düzenlenen I. Ulusal Felsefe, Eğitim ve Bilim Tarihi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

**Arş. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-posta: ozgurulubey@gmail.com

***Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, e-posta: necdetaykac@hotmail.com

program is seen as far from progressive philosophy. It was proposed that the social, economic and historical bases in primary school curricula should be examined.

Keywords: Primary school curricula, philosophy, educational philosophy

Giriş

Bilgelik sevgisi anlamına gelen felsefe, insanın evren ve evrenin insanlarla ilişkisi üzerine sistematik, derinlemesine ve kurgusal düşünmesi sonucu oluşmuş bir bilgi alanıdır (Guttek, 2014, s. 2). Felsefe, düşüncelerin düzenlenmesi, gerçeğin yorumlanması ile ilgilenmekte ve hayatı anlama çabası olarak görülmektedir (Ornstein ve Hunkins, 2014).

Eğitim felsefesi eğitimin mümkün olup olmadığı, eğitimin hedefleri ve bu hedeflere ulaşmayı sağlayacak yöntemleri ile ilgili sorunları felsefeye özgü yöntemlerle çözmeye çalışan felsefe dalı olarak görülmektedir (Cevizci, 2005). Eğitim felsefesi, eğitimi, eğitimin etkinliklerini ve eğitimi meydana getiren kavramları sorgulayan ve analiz eden felsefe disiplini olarak görülmektedir. Eğitim ile ilgili kavramlarla yargıları çözümlen, burada geçen kanıtları inceleyen eğitim felsefesi, eğitimi belirleyen etkenler üzerinde yoğunlaşırken aynı zamanda eğitimin amaçlarını da ele almaktadır (Cevizci, 2014). Eğitim felsefesi, eğitime yönelik sorulara yanıt arayan felsefe dalıdır. Bu sorular, eğitimin amaçlarına, ilkelerine göre değişiklik gösterip göstermemesine, kimin eğitilmesi gerektiğine ve devletin eğitimdeki rolüne yöneliktir (Noddings, 2016).

Eğitim felsefesinin epistemolojik, ontolojik, etik ve politik boyutları bulunmaktadır. Eğitim sürecinde, öğretmenle öğrenci arasında kurulan ilişki eğitim felsefesinin ontolojik boyutunu, öğrenciye öğretilenler epistemolojik boyutunu, eğitim sürecinde uygulanan kurallar, ilkeler, öğrencilere aktarılacak değerler etik boyutunu, eğitimin toplumun ve sosyal politik boyutuyla olan ilişkisi de politik boyutunu oluşturmaktadır (Cevizci, 2014).

Amerika'nın eğitimini idealizm, realizm, pragmatizm ve varoluşçuluk gibi dört temel felsefe etkilemiştir. Amerika'dan gelen yabancı uzmanlar ve Türkiye'den Amerika'ya giden ve Amerikan eğitim sistemini inceleyen Türk uzmanlar, Türk eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasında söz sahibi olmuşlardır. Bu nedenle Türk eğitim sisteminin ve programlarının şekillenmesinde de bu dört felsefenin etkili olmadığını söylemek mümkün değildir. Felsefelerden idealizm ve realizm görece daha geleneksel, pragmatizm ve varoluşçuluk ise bugüne yakın olan felsefelerdir. Bu felsefelerin bir ya da bir kaçından etkilenecek ortaya çıkan dört temel eğitim felsefesi bulunmaktadır (Ornstein ve Hunkins, 2014). İdealizm ve realizmden kaynağını alan ve insan aklına önem veren daimicilik, konulara ve becerileri önem veren esasicilik gibi geleneksel eğitim felsefelerinin karşısında, pragmatizm felsefesinden kaynağını alan eğitim sürecini kişiyle çevresi ile etkileşimin bütünü olarak ele alan ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık eğitim felsefeleri bulunmaktadır. Yeniden kurmacılık, varoluşçuluktan da etkilenmiştir (Guttek, 2014).

Realizm ve idealizm felsefelerine dayanan daimicilik, en tutucu ve gelenekçi eğitim felsefesidir (Wiles ve Bondi, 2002). Bu akıma göre, eğitim değişmeyen ahlaki değerlere, evrensel ilkelere ve geleneklere göre yapılandırılmalıdır (Ergün, 2014; Guttek, 2014; Ornstein ve Hunkins, 2014; Sönmez, 2014). Bu temel değerlerin ve ilkelerin öğretiminde öğretmen etkin durumdadır (Moss ve Lee, 2010). Eğitimin işlevi ise insanın aklının tutarlı bir şekilde kullanılmasının sağlanması ve onun mutlak doğrulara ulaştırılması, evrensel gerçeğe uyumunun sağlanmasıdır (Başaran, 1978). Okul, insanın bilişsel potansiyelinin geliştiren bir toplumsal kurumdur (Guttek, 1997). Realizm ve idealizm felsefelerine dayanan diğer bir akım olan esasicilik ise geçmişte yararlı olan bilgilerin, yeteneklerin, bilimlerin ve sanatların geleceğe yansıtılmasını savunulmaktadır. Akıma göre, çocuklar hiçbir bilgiye sahip olmadan doğarlar. Bu çocuklara, geçmişteki bilgilerin aktarılmasıyla topluma uyum sağlamaları ve erdemli bireyler olmaları sağlanmalıdır (Guttek, 2014; Sönmez, 2014; Toprakçı, 2002). Okulda, geleneksel yöntemleri kullanarak, toplumda biriken bilgi öğrenciye aktarılmaktadır (Varış, 1998). Öğretmen, bilgiyi aktaran konumdadır (Moss ve Lee, 2010; Ornstein ve Hunkins, 2014). Esasici bir programda okuma yazma, tarih, matematik, fen, edebiyat ve dil konuları bulunmalıdır. Bu konular okulda disiplinli bir şekilde öğretilmelidir. Okulda ve toplumdaki

otoritelere saygı konusu da bir değer olarak kazandırılmalıdır. Bunları yetiştirecek öğretmenler de olgun ve iyi eğitilmiş entelektüel bireyler olmalıdırlar (Gutek, 2014).

İlerlemecilik, pragmatizm felsefesine dayanan ve değişimi ön plana çıkaran bir eğitim felsefesi akımıdır (Gutek, 2014; Yayla, 2009). Daimilik ve esasicilik akımlarında olduğu gibi evrensel ve değişmez doğruları kabul etmemektedir. İlerlemeciliğe göre bilgi, bireyin çevresiyle etkileşimi ile elde edilmektedir. Bu nedenle eğitim programında yaşamdan olan her şeyin yer alması gerekmektedir. Çünkü eğitim yaşamdır. İlerlemecilikte öğrenci etkin öğretmen ise yol gösterici konumundadır. Öğretmen ders ortamının demokratik olmasını sağlamalı ve eğitimde öğrenciye ceza vermemelidir (Sönmez, 2014). Problem çözme ve bilimsel yöntem gibi beceriler kullanılmalıdır (Ornstein ve Hunkins, 2014). Çocuğun ilgi ve gereksinimlerine göre öğretim planlanmalıdır (Gutek, 2014). Pragmatizm felsefesine dayanan yeniden kurmacılık eğitim felsefesine göre ise eğitim, kültürel krizlerin aşılması için toplumu yeniden inşa etmeyi amaçlamalıdır (Gutek, 2014; Ornstein ve Hunkins, 2014; Sönmez, 2014). Bu amacın gerçekleştirilmesi için okul, bilimin rehberliğinde batının temel değerlerini yeniden yorumlaması gerekir (Toprakçı, 2002; Sönmez, 2014). Bireylere barış ve insanların mutluluğu, işbirliği ve sevgi gibi değerleri kazandırma, demokratik yaşam biçimini işe koşma eğitimin amaçları arasındadır (Sönmez, 2014). Okullar kültürel değişimde önemli bir rol oynamaktadır (Gutek, 2014).

Felsefe, eğitimciler ve programı geliştirenlere okulların ve sınıfların düzenlenmesi için çerçeve sağlamaktadır. Bu çerçeve, okulların varlığına, hangi derslerin önemli olduğuna, öğrencilerin öğrenmesine hangi yöntemler ve materyallerin yardım edeceğine ilişkin olabilir. Ayrıca felsefe hangi kitapların okunması, kitapların nasıl kullanılması, ne kadar ödev verilmesi, öğrencilere nasıl sınav yapılması ve sınav sonuçlarının kullanılması gibi konularda yol göstericidir (Ornstein ve Hunkins, 2014). Eğitim felsefelerine göre programın amacı, içeriği, yöntemleri ve değerlendirme yaklaşımları şekillendirilir. Örneğin idealist ve realist kuramcılar görüşleri hâkim olursa programlar düzenli ve sistematik şekilde bir araya getirilmiş konulardan oluşur. Matematik, fen bilimleri ve tarih gibi konulara ağırlık verilebilir. Konudan farklı olarak ilerlemeciler ve yeniden kurmacılar konunun öğrenilmesinden çok nasıl kazanılabileceği ile ilgilenerler. Ders, problem çözme ve deney merkezli yapılandırılabilir. Öğretmen ve öğrenci rolleri de eğitim felsefelerine göre değişebilir. Örneğin ilerlemeci bir eğitim felsefesini benimseyen bir programda, öğrenci bütün etkinliklerin içinde etkin bir şekilde yer alır ve bilgiyi yapılandırılır. Ancak daimicilikte ve esasicilikte öğretmen konuları aktaracak ve konuya hakim otoriter bir tarzı olacaktır. İlerlemeci ve yeniden yapılandırmacı bir öğretim ortamında öğrencinin yaptıkları ve ettikleri süreçler de değerlendirilir. Ama diğerlerinde öğrenci kendine verileni tekrar ederse öğrenmiş sayılır (Gutek, 2014). Yani eğitim felsefelerinin, eğitim programlarının şekillenmesinde önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Eğitim programları hazırlanırken genel olarak konu, öğrenen ve sorun merkezli olarak üç temel yaklaşımdan yararlanıldığını belirtmektedir. Bu yaklaşımlar da eğitim felsefelerinden etkilenirler. Örneğin, konu merkezli tasarımlar ağırlıklı olarak daimici ve esasicı, öğrenen merkezli tasarımlar ilerlemeci ve sorun merkezli tasarımlar ise yeniden kurmacılık eğitim felsefesinin ilkelerinden yararlanmaktadır (Demirel, 2014).

Türkiye'de program geliştirme çalışmaların Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazandığı görülmektedir. Program geliştirme alanında, dünyadaki gelişmelere paralel olarak 1950'li yıllardan başlayarak düzenli bir ilerleme kaydetmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki konular listesi (müfredat) anlayışı egemenken, 1950'lerden sonra eğitim programı anlayışı egemen olmaya başlamıştır. 1952 yılında Türkiye'ye gelen Wofford'un yönlendirmeleriyle program geliştirme çalışmaları sistematik hale getirilmeye çabalanmıştır (Gözütok, 2013).

Türkiye'de 1924 ve 1926 ilk mektepler müfredat programları, 1936, 1948, 1968 ilkökuller programları ile 1998 ve 2005 ilköğretim programları geliştirilmiştir. Bu programlar bazıları program geliştirme ilkelerine uygun bazıları ise uygun olmayan bir şekilde hazırlanmıştır. Programların çoğunda (1926, 1936, 1948, 1968 ve 1998) hangi eğitim felsefesinin temel alındığı açıkça belirtilmemiştir. Buna karşın 2005 ilköğretim programında ise ilerlemeci eğitim felsefesinin hâkim olduğu ifade edilmiştir (Yetkin ve Daşcan, 2006). Sönmez (2014)

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim sisteminin, pragmatist felsefeye ve bunun uzantısı olan ilerlemecilik akımına dayandığı, ancak okullarda daha çok esasicilik ve daimicilik akımlarının temele alındığı görüşündedir. Alanyazın incelendiğinde, eğitim programlarına eğitim felsefelerinin yansıyıp yansımadığını ya da ağırlıklı olarak programlarda hangi eğitim felsefelerinin yansıdığını gösteren herhangi bir çalışma yer almamaktadır. Bu çalışmanın alanyazındaki bu boşluğu doldurması beklenmektedir. Bu araştırmada Cumhuriyet'in kuruluşundan 2005'e geliştirilen eğitim programlarına hangi eğitim felsefelerinin yansıdığının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda soruların yanıtları aranmıştır:

- 1926 ilkmektepler müfredat programına,
- 1936 ilkokul programına,
- 1948 ilkokul programına,
- 1968 ilkokul programına,
- 1998 ilköğretim programına,
- 2005 ilköğretim programına yansıyan eğitim felsefesi/felsefeleri nedir/nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, 1926'dan 2005'e geliştirilen ilkokul/ilköğretim programlarına yansıyan eğitim felsefelerinin belirlenmesi amacıyla yapılmış var olan durumu betimlemek amacıyla doküman incelemesine dayanan nitel bir çalışmadır.

Araştırmada İncelenen Dokümanlar ve İncelenen Bölümleri

Araştırmada, 1926 ilk mekteplerin müfredat programı, 1936, 1948, 1968 ilkokul programları ile 1998 ve 2005 ilköğretim programları analiz kapsamına alınmıştır. Araştırmanın ana veri kaynağı olan ilkokul/ilköğretim programları ön incelemeden geçirilmiştir. Programların genel direktifleri, amaçları/hedefleri, programın uygulamasına ilişkin yapılan açıklamalar, eğitim öğretim ilkeleri, ilkokulun hedefleri, ilköğretimin amaçları, hedef ve hedef davranışları/kazanımları, içerikleri, öğrenme-öğretme süreçleri, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, araçları ve yöntemleri incelenmiştir. İncelenen programların bölümleri yıllara göre Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
İlkokul/İlköğretim Programlarının İncelenen Bölümleri

Program	Programın İncelenen Bölümleri						
1926			Direktifler	Hedefler	İçerik		
1936	İlkokulun hedefleri	Eğitim öğretimin prensipleri	Direktifler	Hedefler	İçerik		
1948		Eğitim-öğretim ilkeleri	Açıklamalar	Amaçlar	İçerik		
1968	İlkokulun hedefleri	Eğitim-öğretim prensipleri	Direktifler	Hedefler	İçerik		
1998	İlköğretimin amaçları	Eğitim öğretimin ilkeleri	Programın uygulanması ile ilgili esaslar	Hedefler	İçerik	Eğitim durumu	Değerlendirme
2005			Genel Açıklamalar	Kazanımlar	İçerik	Eğitim durumu	Değerlendirme

Tablo 1 incelendiğinde, 1926, 1936 ve 1968 ilkokul programlarında direktifler olarak ele alınan programın uygulanmasına dair açıklamalar, 1948 programında açıklamalar, 1997 programında programın uygulanmasına dair esaslar olarak ele alınmıştır. 1936 ve 1968

programlarında ilkokulun hedefleri ve 1998 yılında ilköğretim amaçları bölümlerinin bulunduğu belirlenmiştir. 2005 yılına kadar geliştirilmiş olan programlarda eğitim öğretim prensipleri/ilkeleri bölümü yer almıştır. Programların tamamında program öğelerinden hedefler/amaçlar/kazanımlar ve içerik bölümleri bulunmaktadır. 1998 ve 2005 programında eğitim durumu ve değerlendirme öğeleri de yer almaktadır. 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında programın dört ögesinin bulunduğu görülmüştür.

Doküman İncelemesinde Kullanılan Ölçütler

Cumhuriyet tarihi boyunca geliştirilen ilkokul programlarına yansıyan eğitim felsefesi akımlarının belirlenmesi için ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler eğitim felsefesi ve eğitim programları alanından uzman öğretim elamanlarına sunularak görüşleri alınmış ve uzmanların dönütleri doğrultusunda düzenlemeler yapılarak forma son hali verilmiştir. Bulgular bu ölçütlere ve derslere göre yapılandırılmıştır. Ölçütlerden örnekler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Eğitim Programlarının İncelenmesinde Kullanılan Eğitim Felsefesi Ölçütlerinden Örnekler

Eğitim Felsefeleri	Ölçütler
Daimicilik	İdeal tip insan yetiştirme, mutlak ve evrensel gerçeklere ulaşma, entelektüel ve üstün zekâlı kişiler yetiştirme, evrensel değişmez konular, büyük (klasik) kitaplar, sokratik yöntem, akla dayalı eliti seçen sınavlar, klasik konular öğretilmeli, öğretmen aktif-öğrenci pasif
Esasicilik	Topluma uyum sağlama, başat kültürel değerleri aktarma, kültürel mirası koruma, bilgili ve becerili bireyler yetiştirme, geçmişteki bilgiler, ezber, tekrarlama, ezbere yapıp gösterme, öğretmen aktif-öğrenci pasif
İlerlemecilik	Problem çözücü insan yetiştirme, yaşamdan konular, içerik öğrenci ihtiyacını göre belirlenebilir, yaparak yaşayarak öğrenme, grup çalışmaları yapma, süreç değerlendirme, öğrenci merkezde, öğretmen rehber
Yeniden Kurmacılık	Toplumun yeniden düzenlenmesi, öğrenci özgür bırakılmalı, bilimsel yöntem, problem çözmeyi yoklayan sınavlar, öğrenci merkezde, öğretmen rehber

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin toplanması için olay ve olgular hakkında yazılı materyallerin analizini kapsayan doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Veriler tümdengelimsel içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Veriler, bir çerçeve oluşturularak okunmuş ve düzenlenmiştir. Bu araştırma için baştan belirlenen temaların altı doldurulmuş ve bulgular doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için verilere yönelik oluşturulan temalar eğitim felsefesi, nitel araştırma ve programa geliştirme alanında ikişer uzmana sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda düzeltmeler yapılmış ve görüş birliğine varılmıştır. Analiz sonucu elde edilen bulgular, eğitim felsefelerine ilişkin ölçütlerin programa yansıma yoğunluğuna göre yorumlanmıştır.

Bulgular

Cumhuriyetin kuruluşundan 2005'e kadar geliştirilen eğitim programlarına hangi eğitim felsefelerinin yansıdığı belirlenmesi amaçlandığı bu araştırmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. 1926 ilkmektepler müfredat programında izleri görülen eğitim felsefeleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
1926 İlköğretim Müfredat Programında İzleri Görülen Eğitim Felsefeleri

İncelenen Bölümler	Eğitim Felsefeleri	Ölçütler	Dersler
Direktifler	İlerlemecilik	Esnek program, grup çalışması, öğrenci etkin, öğretmen rehber, tartışma, yaparak yaşayarak öğrenme, gözlem, deney, inceleme	Hayat bilgisi, hendese (geometri), yurt bilgisi, tabiat, eşya dersleri cimnastik, resim, ev idaresi, dikiş, nakış ve tamir
	Esasicilik	Tekrar, ezber, geçmiş bilgilerin öğretimi	Türkçe, tarih
Hedefler	İlerlemecilik	Yaparak yaşayarak öğrenme, hesap yapma, işe yarar günlük pratik bilgilerin öğretimi, grup çalışması	Hayat bilgisi, hesap, hendese (geometri), tabiat, eşya dersleri, ev işleri, dikiş, nakış ve tamir
	Esasicilik	Topluma uyum sağlama/sosyalleşme	Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi
İçerik	İlerlemecilik	Günlük yaşamdan konular, öğrenci etkin, yakın çevreden uzağa ilkesi	Hayat bilgisi, hendese (geometri), tabiat, eşya dersleri
	Esasicilik	Kültürel aktarım, geçmiş bilgilerin öğretimi	Türkçe, tarih, hesap, yurt bilgisi

1926 ilköğretim müfredat programında yalnızca derslerin yer aldığı ve derslerin birbiri ile ilişkili olmasına dikkat edilmediği belirtilmiştir (TCMV, 1930). Bu nedenle programda hangi eğitim felsefesi akımının izlerinin olduğunun belirlenebilmesi için programdaki tüm derslerin her bir ögesi incelenmiştir. Tablo 3'e göre, 1926 programında yer alan derslerin direktiflerinde, programın esnetilebileceği, derslerde öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine olanak sunacak grup çalışmalarına, tartışmalara, gözleme, deney ve incelemelere yer verilebileceği belirtilmiştir. Programın hedeflerinde, yaparak yaşayarak öğrenmeye, hesap yapmaya, işe yarar günlük pratik bilgilerin öğretilmesine ve grup çalışmalarına vurgu yapılmıştır. Hedeflere ulaşılması için öğrencinin yakın çevresinden ve günlük yaşamından konuların seçilmesine öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Programın direktif, hedef ve içeriğindeki ifadeler ilerlemeciliğe vurgu yapıldığı göstermektedir. İlerlemeciliğin izlerinin görüldüğü dersler, hayat bilgisi, hendese (geometri), tabiat, eşya dersleri, el işleri, dikiş, nakış, tamir ve cimnastiktir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Muallim yalnız rehberlik eder ve talebinin mesaisini kontrol eder (TCMV, 1930, s. 11).

-Bu cihetle, mektebin köyde veya kasabada, dağlık bir yerde, ovada, sahilde, dâhilde bulunmasına nazaran hayat bilgisi dersinin mevzularından tadilat yapmak lazımdır (TCMV, 1930, s. 9).

-Hendese malûmatı daima müşahedeye müstenit olarak verilecek, hendese istilahlarının kuru kuruya tarifile vakit geçirilmeyecek. Hendese derslerinde talebe faaliyete sevk edilecek, okudukları şekilleri kâğıttan kesecekler ve resmedecekler. Kezalik okudukları cisimleri mukavvadan, tahtadan ve çamurdan imal edecekler (TCMV, 1930, s. 62).

-Hayvan ve nebat gibi mevzuların tedrisine evvelâ canlı nümune üzerinde müşahade ve tecrübelerden başlanmalıdır. Talebe bu müşahadeleri ya bizzat yapar veyahut muallimle birlikte yapar (TCMV, 1930, s. 89).

-Yapılacak işin mevzuu bu tayin edildikten sonra bunun planı ve teferruatı sınıfça münakaşa edilir. Bundan sonra talebe gruplara ayrılır. Her bir işin bir kısmının yapılmasını deruhde eder. Neticede bir kişinin yalnız başına başaramayacağı müşterek bir eser meydana getirilir (TCMV, 1930, s. 123).

1926 programının direktiflerinde tekrar, ezber ve geçmiş bilgilerin öğretiminin yapılabileceği, hedeflerinde bireylerin topluma uyum sağlamasına, içerikte kültürel değerlerin

ve geçmişe ilişkin bilgilerin öğretilmesine yönelik esasiciliğe vurgu yapıldığı söylenebilir. Esasicilik akımının izleri Türkçe, tarih ve coğrafya derslerinde belirlenmiştir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Çocuklara Türk milletinin mazisi hakkında malumat verip onlarda milli şuur uyandırmak, bugünkü medeniyetin uzun bir mazinin mahsulü olduğunu anlatmak (TCMV, 1930, s. 67).
- Muallim kitaplardan tedarikleri ve eski eserleri gösterecektir (TCMV, 1930, s. 68).
- ...çocuklarda vatan muhabbetini uyandırmak ve vatana ait bilgilerini arttırmak olduğuna göre dersler hep vatan coğrafyası üzerinde tevsi edilmelidir (TCMV, 1930, s. 71).
- Talebeye, başkaları tarafından şifahen veya tahriren ifade olunan fikirleri doğru anlama melekesini husule getirmek, talebeye düşündüğünü, duyduğunu ve bildiğini diğer kimselere şifahen doğru ve güzel anlatmak kabiliyetinin iktisap ettirmek (TCMV, 1930, s. 31).

1926 programındaki bazı derslerde hem ilerlemeciliğin hem de esasiciliğin izleri tespit edilmiştir. Örneğin hesap dersinin hedeflerinde ilerlemeciliğin izleri görülürken, içeriğinde esasiciliğin izleri, yurt bilgisi dersinin hedeflerinde esasiciliğin, direktiflerinde ise ilerlemeciliğin izleri görülmektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Hesap dersinin hedefi, çocukları emniyet ve süratle zihnen ve tahriren hesap yapmağa alıştırmak ve onlara hayat için en lazım olan basit meselelerin âmeli bir suretle hallini öğretmektir (TCMV, 1930, s. 48).
- Her derste yeni öğrenilmiş olan kelimeler müteakıp derslerdeki cümleler arasında sık sık tekrar ettirilecektir (TCMV, 1930, s. 34).
- Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu, demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında bir fikre sahip etmek (TCMV, 1930, s. 79).
- Dersin esas fikirlerini talebe sadece muallimin takririnden öğrenmemeli, daha ziyade muallimin rehberliği altında kendi tefekkürü ile istihraç eylemelidir (TCMV, 1930, s. 80).

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, 1926 ilkmektepler müfredat programındaki derslerde ağırlıklı olarak ilerlemeciliğin, daha az da esasiciliğin izleri belirlenmiştir. 1936 ilkokul programına yansıyan eğitim felsefeleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4
1936 İlkokul Programında İzleri Görülen Eğitim Felsefeleri

İncelenen Kısımlar	Eğitim Felsefeleri	Ölçüler	Dersler
İlkokulun Hedefleri	Esasicilik	Cumhuriyet değerleri, topluma uyum, topluma bağlılık, öğretmenin etkin olması, disiplinli çalışma, kültürün aktarımı, geçmiş bilgilerin aktarımı	-
Eğitim öğretimin prensipleri	İlerlemecilik	Grup çalışması, oyun, birlikte çalışma, öğrencinin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınması, öğrenciyi etkin kılan yöntemler	-
	Esasicilik	Milli kültürün aktarımı, topluma uyum, bağlılık, öğretmenin etkin olması, okulun yaşama hazırlık olması	-
Direktif	İlerlemecilik	Temsil, gezi, deney, gözlem, yaparak yaşayarak öğrenme, işbölümü, grup çalışması, okul hayatın kendisi olması, öğretmenin öğrenci ile birlikte içerik oluşturması, çocuğun ilgisi	Tabiat bilgisi, aile bilgisi, hesap, hendese (geometri), hayat bilgisi
	Esasicilik	Tekrar, ezber, öğretmen merkezli öğrenme, geçmiş bilgilerin aktarımı, kültürün aktarımı, topluma uyum, sosyalleşme	Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, müzik

Hedefler	İlerlemecilik	Gündelik yaşama yakın konular, deney, gözlem	Tabiat bilgisi, aile bilgisi, hesap, hendese (geomerti), resim, cimnastik
	Esasicilik	Topluma uyum, kültürün aktarımı	Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, müzik, hayat bilgisi
İçerik	İlerlemecilik	İnceleme, uygulama, günlük yaşamdan konular	Aile bilgisi, hendese (geomerti), hayat bilgisi

Tablo 4'e göre, 1936 ilkokul programın başında yer alan ilkokulun hedeflerinde, öğrencilere kültürün ve cumhuriyetin değerlerinin öğretilmesi, öğrencilerin topluma uyum sağlayarak bağlılık göstermesi, öğretmenin öğrenme öğretme sürecinde etkin olması ve disiplinli bir öğretim süreci oluşturması istenmiştir. Programın hedefleri incelendiğinde esasicilik eğitim felsefesine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Kuvvetli cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik, devrimci yurttaş yetiştirmek bütün öğretim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 6).

-Halk hâkimiyetine dayanan Cumhuriyet rejiminin, Türkiye'nin mazisine, haline ve istikbaline ve Türk milletinin ruhuna ve ülkesine uyan en iyi bir rejim olduğu talebede temelli bir kanaat halinde yaşamalıdır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 7).

-...dünya işlerinde ferdin ve devletin şu veya bu şekilde dini akidenin tesiri altında değil, ilmin ve tecrübenin gösterdiği doğru yolda ilerlemekten başka çare bulunmadığını çocukların kavrayacağı bir dille anlatacaktır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 9).

-...Türk Tarih Kurumunun Türk tarihinin eskiliği, yüceliği ve genişliği, hakkında ilmi tetkiklerde meydana çıkararak yaydığı hakikatleri çocuklara kavratılarak hazmettirmek öğretmenin en önemli ödevlerinden biridir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 14).

1936 ilkokul programının eğitim öğretim prensiplerinde, öğretim sürecinde öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınması gerektiği, grup çalışmalarının yapılabileceği ve oyun oynatılabileceği belirtilmiştir. Bu ifadeler ilerlemeciliğin programdaki izleri olarak değerlendirilebilir. Aynı bölümünde öğrencilere milli kültürün öğretilmesi ile öğrencilerin topluma uyum ve bağlılık göstermelerinin sağlanması ve öğretmenin bu süreçte etkin olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu ifadelerin de esasiciliğin programdaki izleri olduğu söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Çocuklar oyunu severler. Bazı derslerde çocuklara yaptırarak temrinleri sıkıcı yeknesaklıktan kurtarmak için oyun ruhundan istifade edilmelidir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 25).

-Çocuklar birlikte iş görmekten zevk alırlar. Öğretmen çocukların bu içtimai insiyaklarından azami derece istifade etmeli onlara müşterek işler vererek elbirliği ile çalışmalarını temin etmelidir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 26).

-Öğretmen mefhumları ve bilgileri talebeye kavratacağı yerde sadece ezberletmekten sakınmalıdır (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 28).

-İlkokul çocuklara fikirlerini ve duygularını muhtelif yollarla ifade etme imkânlarını vermelidir. İfade denilince yalnız söz söylemek veya yazı yazmak değil, resim, müzik dans oyun gibi faaliyetler de hatıra gelmelidir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 32).

-İlkokul, çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir. İlkokulun içinde yetişen bütün vatandaşları aynı millî ülkülere, aynı milli gayelere bağlamak için lazım gelen bütün bilgileri, itiyatları, alakaları, ülküleri, hizmet arzusunu en verimli bir şekilde kendilerine vermesi ve telkin etmesi en önemli ödevdir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 18).

-Örneğin öğrenci tarih dersinde "Talebe bu derste insanlığın geçirdiği ilerleme devrelerini anlamakla kalmayacak bu ilerleme yolunda Türklerin oynadığı büyük rolü iyi kavrayacak, böylece kendi ulusuna karşı bağlılığını arttıracak..." (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 19).

-Yurt bilgisi dersinde öğretmenin vazifesi yalnız milli kurumları tanıtmak değil, milli kurumların manasını talebeye kavratmak... (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 20).

1936 ilkokul programında yer alan tabiat bilgisi, aile bilgisi, hesap, hendese (geomerti), resim ve cimnastik derslerinin direktiflerinde, öğrencilerin ilgilerine göre öğretmenin öğrenci ile birlikte içerik oluşturması, derslerde öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesini sağlayabilecek temsil, gezi, deney, gözlem, işbölümü, grup çalışması gibi yöntemlerden yararlanılmasının belirtilmesi daha çok ilerlemecilik felsefesine vurgu yapıldığını göstermektedir. Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, müzik derslerinin direktiflerinde, öğrencilerin topluma uyum sağlamaları ve sosyalleşmeleri için onlara geçmiş bilgilerin ve kültürün öğretilmesi, bu süreçte öğretmenin etkin olması ve öğrencinin tekrar, ezber yapması gerektiği belirtilmiştir. Bu ifadeler esasicilik felsefesinin izleri olarak değerlendirilebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Bu derste çocukların doğrudan doğruya müşahede ve deneme ile bilgili kazanmalarına önem verilecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s.113).

-Bu derslerde çocukların kabiliyetlerine göre tertip olunmuş bir iş bölümü içinde elbirliği ile veya grup halinde çalışarak eserler meydana getirmeleri, yapılan işleri bir arada kontrol etmeleri için imkânlar verilecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 128).

-Hayat bilgisi dersi doğrudan doğruya müşahede ve yaşam dersidir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 135).

-Çocuğa verilecek mevzuları seçmekte onun ilgisi esas olacaktır. Çocuk içinde yaşadığı, ilgilendiği hiçbir mevzu, hiçbir iş için güç değildir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 188).

-Çocuklara yaşlarına ve seviyelerine göre yazılmış milli ve bedii kıymeti hazi manzum ve mansur parçalar ezberlettirecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 54).

-Tarih derslerinde, temel Türk tarihi olacaktır. Başka milletlerin tarih ait kısımlar Türk tarihi ile ilgileri derecesinde öğretilecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 78).

-Öğretmen, Türk ırkının bilhassa tarihte yaptığı büyük rolü tebarüz ettirecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 80).

-Coğrafya öğretiminde başlıca hedef, çocuklarda vatan sevgisini arttırmak ve vatana ait bilgilerin genişletmek olduğuna göre dersler hep vatan coğrafyası etrafında genişletilecektir (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 92).

1936 ilkokul programının hedeflerinde gündelik yaşama yakın konulara ağırlık verilerek deney, gözlem yapılmasına, içerikte inceleme ve uygulama konularına ağırlık verilmesine vurgu yapılmıştır. Programda yapılan bu vurgular ilerlemecilik eğitim felsefesine işaret etmektedir. Buna karşın, Türkçe, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, müzik, hayat bilgisi gibi bazı derslerin hedeflerinde, öğrencilerin topluma uyum sağlanmalarının beklenmesi ve onlara başat kültürün öğretilmesi gibi esasicilik eğitim felsefesine ilişkin izler belirlenmiştir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Çocuğa, muhitinde bulunan ve genel yaşayışımızla ilgili olan hayvanları, nebatları, madenleri, eşyayı ve tabii hadiseleri müşahede ve tetkik ettirmek (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 111).

-Çocuk bakımı ve eğitimi hakkında en lüzumlu bilgileri kazandırmak (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 126).

-Çocuğa sayı mefhumunu kavratmak, onun riyazi kabiliyetlerinin inkişafına yol açmak, ona hayatın istediği hesap bilgi ve maharetleri kazandırmak (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 156).

-İnsanlığın ve bilhassa Türk milletinin tarihte atmış olduğu ileri adımlara çocukların dikkatini çekmek ve bugünkü kültürün nasıl uzun bir mazinin eseri olduğunu belirtmek (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 77).

-İnsanların birbirleri ile ve coğrafi muhitlerle karşılıklı tesirlerini, insan kümelerinin hayat şekillerini ve geçinme tarzlarını tetkik ettirerek Türk çocuklarını memleketin iktisadi kalkınmasında müessir bir unsur haline getirmek (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 92).

-Millet mefhumunu ve Türk milletinin karakterini, ululuğunu, kudretinin çocuklara kavratmak, Türk milletini sevdirmek, saydırmak, Türk askerini ve Türk ordusunu sevdirmek, saydırmak, bizim için askerliğin önemini kavratmak (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 103).

1936 ilkokul programında yer alan aile bilgisi, hendese (geomerti), derslerinin içeriğinde inceleme ve uygulama gibi ilerlemeciliğe ilişkin izlere rastlanmıştır. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Evde-mutfakta-aile bütçesi-iğne işleri-mutfak işleri-çocuk bakımı ve eğitimi-giyinme-çamaşır ve elbise (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 130-133).

-Dershane-okul-ev- cumhuriyet bayramı-sonbahar-kış- yeni yıl-hastalıklar-yangın ilbahar-yaz-gibi yaşamdan konular (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 139-142).

-Tavla zarı, mukavva kutu, kâğıttan ve tahtadan modeller tetkik ettirilerek mik'abı kavratmak. kilden ve lüceli çamurdan mik'ap yaptırmak (Kültür Bakanlığı, 1936, s. 179).

1936 ilkokul programı genel olarak değerlendirildiğinde hem esasıcılığın hem de ilerlemeciliğin izlerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir. 1948 ilkokul programına yansıyan eğitim felsefeleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5
1948 İlkokul Programında İzleri Görülen Eğitim Felsefeleri

İncelenen Kısımlar	Eğitim Felsefeleri	Ölçütler	Dersler
Eğitim Öğretim ilkeleri	İlerlemecilik	İşbölümü, işbirliği, öğrenciye demokratik ortam sunma, pratik bilgilerin öğretimi, grup çalışması, yaparak yaşayarak öğrenme, öğrenci etkin, öğretmen rehber, problem çözme, bilimsel yöntem	-
	Esasicilik	Toplumsal uyum, sosyalleşme, kültürel değerlerin aktarımı, öğretmen aktif, anlatım yöntemi	-
r	İlerlemecilik	Esnek program, deney, gözlem, yöntem çeşitliliği, grup çalışması, dramatizasyon, oyun, gezi, yaşama yakınlık, müzik, bilimsel yöntem, problem çözme, öğrenci merkezli öğrenme, öğrencinin ilgi ve istekleri, yaparak yaşayarak öğrenme, öğrencinin istediği konuyu sınıfa getirmesi, ihtiyaçlara göre içerik hazırlama, işbirliği	Türkçe, hayat bilgisi, coğrafya, tabiat bilgisi, aritmetik, geometri, aile bilgisi, resim, tarım, beden eğitimi
	Esasicilik	Toplumsal uyum, geçmiş bilgilerin aktarımı	Yurttaşlık bilgisi, müzik
Amaçlar	İlerlemecilik	Günlük yaşamdan olaylar, bilimsel yöntem, problem çözme, pratik günlük bilgiler, işbirliği	Tabiat bilgisi, aritmetik, geometri, aile bilgisi, resim, tarım, müzik, beden eğitimi
	Esasicilik	Topluma uyum/sosyalizasyon, geçmiş bilgilerin, kültürün ve değerlerin aktarımı,	Türkçe, hayat bilgisi, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, müzik
İçerik	İlerlemecilik	Günlük yaşamla ilgili konular	Hayat bilgisi, tabiat bilgisi, aile bilgisi
	Esasicilik	Milli değerlerin aktarımı	Tarih, yurttaşlık bilgisi

Tablo 5'te, 1948 ilkokul programının eğitim öğretim ilkelerinde, öğrencilerin işbölümü, işbirliği, grup çalışması ile yaparak yaşayarak öğrenmelerinin sağlanması, öğrencilere demokratik bir öğretim ortamı oluşturulması, pratik bilgilerin öğretilmesi, öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin etkin, öğretmenin rehber konumda olmaları, problem çözme ve bilimsel yöntem kullanmaları önerilmiştir. Belirtilen önerilerin ilerlemecilik eğitim felsefesinin programın direktiflerine yansması olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında, öğrencilerin topluma uyum sağlaması, sosyalleşmesi, öğrencilere kültürel değerlerin aktarılması, öğretmenin anlatım yöntemini kullanmaları da istenmiştir. Bunlar da esasıcılığa ilişkin izlerin yer aldığı göstermektedir. Aşağıda bulgulara ilişkin doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

- Çocuk, millet dediğimiz büyük topluluk içinde belli bir meslekte başkalarıyla beraber çalışmaya namzet olduğundan, daha okulda iken alışmalıdır (Maarif Vekâleti, 1957, s. 6).
- Okulda öğrencilerin kendi aralarındaki ve öğretmen-öğrenci arasındaki karşılıklı münasebetler, demokrasi değerlerine uyularak düzenlenmelidir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 6).
- Çocuklara, anlayamayacakları, işlerine yaramayacak, nazari bilgiler vermekten sakınmalı; onların içinde buldukları hayatın gerekli gerekli kıldığı pratik bilgileri kazanmalarına yardım etmelidir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 7).
- Sadece kitap okumaya ve ders dinlemeye göre yapılmış olan eski sabit sıraları, bugünkü öğretim ve eğitim anlayışına uyarak, öğrencilerin gruplar halinde toplanıp çalışabilmelerine ve türlü öğrenim faaliyetlerine göre tertiplenmeye elverişli ve hareket edebilir hale getirilmeye çalışılmalı (Maarif Vekâleti, 1957, s. 8).
- Bütün sınıflarda ders ünite ve konularına çocukları gündelik tecrübelerinden girilecektir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 12)
- Öğretmen mefhumları ve bilgileri ezberletmeyecek, öğrencilerin bunları deneyerek, kullanarak ve yaşayarak elde etmelerine yardım edecektir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 12).
- İlkokul çocuklara milli kültürü aşılama mecburiyetindedir. İçinde yetişen bütün vatandaşlara aynı ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gereken bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu vermek için gereken bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak ilkokulun en önemli ödevidir. Millet hayatı için gerekli gördüğü bütün değerleri ülküleri, yurttaşlara aşılama her şeyden önce ilkokuldan bekler (Maarif Vekâleti, 1957, s. 3)
- Yurttaşlık bilgisi dersinde öğretmenin vazifesi, yalnız milli kurumları tanıtmak değil, öğrencilere bu kurumların manasını ve önemini kavratmak ve bunlara karşı kendilerinde bağlılık ve saygı uyandırmaktır. Öğretmen bu derste çocuklara kuru kuruya haklarını ve özgürlüklerini öğretmekle kalmayarak bu hakları elde etmek için yüzyıllardan beri milletin yaptığı fedakârlığı anlatacak (Maarif Vekâleti, 1957, s. 4).

1948 ilkokul programında yer alan Türkçe, hayat bilgisi, coğrafya, tabiat bilgisi, aritmetik, geometri, aile bilgisi, resim, tarım, beden eğitimi derslerinin açıklamalarında, programın esnetilebileceği, deney, gözlem, grup çalışması, dramatizasyon, oyun, gezi müzik gibi öğrenci merkezli yöntemlere yer verilebileceği ve bilimsel yöntem kullanılarak öğrencilerin problem çözme becerilerinin geliştirilebileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin istedikleri konuları sınıfa getirebilmesine, yaşamlarına yakın örneklerin verilmesine ve yaparak yaşayarak öğrenmelerine olanak sağlanmasına vurgu yapılmıştır. Programda belirtilen bu açıklamalar ilerlemecilik eğitim felsefesine yönelik izler olarak değerlendirilebilir. Yurttaşlık bilgisi ve müzik derslerinin açıklamalarında ise öğrencilerin topluma uyum sağlamaları için geçmiş bilgilerin öğretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu ifadeler de esaslılık eğitim felsefelerinin izleri olarak görülebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Öğretmen bu konuları bir yandan okul çevresinin gelecek şartlarına göre değiştirip teferruatlandırırken öte yandan da onlara, bu çevrenin gerektirdiği ve zamanın getirdiği bir takım yeni konular ekleyecek, programda verilmiş olup da çevrede bulunmayan hayat safha ve levhalarını da hesaba katmayacaktır. Bu çeşit değişikliklerin yapılmasını sağlamak için programlarda az sayıda konu verilmiştir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 41).
- Sözle canlandırma, yazı ile canlandırma, resimle canlandırma, üç boyutlu ifade güzel yazı ile canlandırma, müzikle canlandırma-dramatizasyon gibi yöntemler kullanılarak konuların canlandırılması önerilmiştir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 99-100).
- Öğrencileri konuşturma işinde bundan önce söz geçen konuşma, anlatma, hikâye etme ve münakaşadan başka dramatizasyon faaliyeti de önemli bir rol oynar (Maarif Vekâleti, 1957, s. 102).
- Bu derste en önemli nokta öğrencilere bilimsel metotla düşünme kabiliyeti kazandırmaktır (Maarif Vekâleti, 1957, s. 160).
- İlkokulda Tarih derslerinde temel, Türk tarihi olacaktır. Başka milletlerin tarihine ait kısımlar Türk tarihi ile ilgileri derecesinde incelenecektir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 127).
- Öğretmen kurtuluş savaşından sonra Atatürk'ün ayrı ayrı alanlarda yaptığı devrimleri öğrencilere inceletirken bu devrimlerden her birinin ne kadar zaruri olduğunu, imparatorluk rejimindeki durumlarla karşılaştırılacak... (Maarif Vekâleti, 1957, s. 127)

-Yurttaşlık Bilgisi derslerinde milli birlik ve dayanışmanın, milli disiplinin manasını ve önemini çocuklara kavratmak gerekir. Öğretmen millet için yaşamının, millet için ölmenin, millete bütün varlığını, benliğini vermenin Türk çocuğunun ödevi ve ülküsü olduğunu milli amaçları gerçekleştirmenin her amacın üstünde bulunduğunu çocuklara aşılacaktır (Maarif Vekâleti, s. 1957, s. 149).

-Müzik milleti bir bütün halinde tutan sosyal bağlardan biridir. Bu nedenle ilkokulda ulusal marş, şarkı türkülere gereken yer verilecektir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 262).

1948 ilkokul programında yer alan tabiat bilgisi, aritmetik, geometri, aile bilgisi, resim, tarım, müzik, beden eğitimi derslerinin amaçlarında, yaşamdan olaylara ve pratik günlük bilgilere ağırlık verilmesi, bilimsel yöntem ve problem çözmenin kullanılması ve işbirliği yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu ifadeler ilerlemeciliğin izleri olarak değerlendirilebilir. Türkçe, hayat bilgisi, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve müzik gibi derslerin amaçlarında ise öğrencilerin topluma uyumu ve sosyalizasyonun sağlanması için geçmiş bilgilerin, kültürün ve değerlerin öğretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunlar da esasiciliğin izleri olarak görülebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Çocuklara inceleme ve müşahede alışkanlıkları kazandırmak suretiyle onların günlük hayatlarında rastladıkları olayları anlayarak yorumlamalarını sağlamak (Maarif Vekâleti, 1957, s. 158).

-Matematiği, çocuğun günlük hayatında karşılaştığı problemleri çözebilmesini sağlayacak bir düşünme metodu haline getirmektir (Maarif Vekâleti, 1957, s. 177).

-Öğrencilerin çocuk bakımı hakkında en lüzumlu bilgileri edinmelerine yardım etmek (Maarif Vekâleti, 1957, s. 210).

-Öğrencide, aynı amaç etrafında başkalarıyla karşılıklı yardım, beraber çalışma ve elbirliği duygusunu uyandırmak ve ona yardımlaşarak çalışmak alışkanlığını kazandırmaktadır (Maarif Vekâleti, 1957, s. 237).

-Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak (Maarif Vekâleti, 1957, s. 147).

-Öğrencilerin evde, okulda ve çevredeki inşalarla münasebetlerinde sevgi, saygı, doğruluk, işbirliği, sorumluluk duygularını geliştirmek, suretiyle onlarda yurda ve millete bağlılığın temelini kurmak (Maarif Vekâleti, 1957, s. 40).

-Türk çocuklarını, Türk Devrimin manası ve tarihi önemi üzerinde düşündürmek ve onların devrim değerlerine bağlanmalarını sağlamak (Maarif Vekâleti, 1957, s. 124).

-Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek (Maarif Vekâleti, 1957, s. 138).

1948 ilkokul programında yer alan hayat bilgisi, tabiat bilgisi, aile bilgisi derslerin içeriğinde, günlük yaşamla ilgili konuların öğretilmesine vurgu yapılması ilerlemecilik eğitim felsefesinin izleri olarak değerlendirilebilir. Buna karşın değerlerin aktarılması gibi esasiciliğe ilişkin ifadelerin de yer aldığı söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılarla aşağıda yer verilmiştir.

-Dersanemiz-evimiz ailemiz-sonbahar-bayram-okulda-bakkal ve ya aktar dükkânında-kış-yeni yıl-evimizdeki hayvanlar-posta-ilkbahar-yaz-misafirlik-söküklerin dikilmesi-suyumuz-yerli malı-şehir ve kasaba-çayır tarla-orman (Maarif Vekâleti, 1957, s. 46-83).

-Mutfakta yemek odasında-iğne işleri-ev masrafları-çocuk bakımı-misafirlik- el işleri (Maarif Vekâleti, 1957, s. 215-217).

-Temizlik işleri-oyun ve oyuncaklar-kâğıt işleri-örgü işleri (Maarif Vekâleti, 1957, s. 291)

-Türk milletinin özellikleri: Cesurluk, konukseverlik, doğruluk, vefalılık, zayıf ve yoksullara yardım, vakarlılık (Maarif Vekâleti, 1957, s. 152).

-Biz Türkleri birbirimize bağlayan bağlar nelerdir?(Tarih, yurt, dil, kültür, ekonomi, ülkü)" (Maarif Vekâleti, 1957, s. 152).

-Milletimizin en değerli sembolü olan Türk Bayrağı, bayrağın kutsallığı. Ona nasıl saygı gösteririz? (Maarif Vekâleti, 1957, s. 153).

Sonuç olarak 1948 ilkokul programı eğitim felsefelerinin izlerinin belirlenmesi açısından değerlendirildiğinde, ağırlıklı olarak ilerlemeciliğin daha az esasiciliğin izi olduğu söylenebilir. 1968 ilkokul programına yansıyan eğitim felsefeleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6
1968 İlkokul Programında Görülen Eğitim Felsefeleri

İncelenen Kısımlar	Eğitim Felsefeleri	Ölçütler	Dersler
İlköğretim Amaçları	Esasicilik	Bilgili ve becerikli bireyler yetiştirme, başat kültürel değerleri aktarma, kültürün devamlılığını sağlama, topluma uyum/sosyalizasyon	-
	İlerlemecilik	Çocuğun ilgi ve gereksinimleri, demokratik eğitim olması, öğretmen rehber, esnek program, öz değerlendirme, işbirliği, gözlem ve deney, bilimsel yöntem, yaparak yaşayarak öğrenme	-
Eğitim-öğretim ilkeleri	Esasicilik	Milli kültürün aktarımı, ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması,	
	İlerlemecilik	Bilimsel yöntem, inceleme, öğrenmeyi yeni duruma uydurma, günlük pratik bilgilerin öğretimi, öğretmen rehber, gezi, sergi, öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri, esnek program	
Programın uygulanması ile ilgili genel esaslar	İlerlemecilik	Esnek ve çerçeve program, demokratik ortam, öğrenci merkezli öğrenme, gerçek yaşama ilişkilendirme, deney, gezi ve gözlem, sürece dayalı öğrenme, yararlı pratik bilgiler, okul dışı öğrenme ortamları, öğrencinin ilgi ve gereksinimleri, bilimsel yöntemle düşünme, işbirliği, grup çalışması, dramatizasyon ve temsil	Sosyal bilgiler, hayat bilgisi, matematik, fen bilgisi, Türkçe
	Esasicilik	Toplumsal uyum, geçmiş bilgilerin aktarımı, milli değerlerin ve kuralların öğretimi	Hayat bilgisi, sosyal bilgiler,
İçerik	İlerlemecilik	Günlük yaşama ilgili konular, yakın çevre	Sosyal bilgiler, hayat bilgisi, matematik, fen bilgisi, Türkçe
	Esasicilik	Milli kültürü aktarımı, geçmiş bilgilerin öğretimi	Hayat bilgisi, sosyal bilgiler,
Metot ve Teknikler	İlerlemecilik	Soru cevap, gözlem, inceleme, laboratuvar, proje, deney, iş, gösterme, problem çözme, grup çalışmaları, bireysel ve grup çalışmaları, işbirliği, yaratıcılık çalışmaları, dramatizasyon, araştırma	-
	Esasicilik	Anlatım	-

Tablo 6'da, 1968 ilkokul programının ilköğretimin amaçlarında öğrencilerin bilgi ve becerili bireyler olarak yetiştirilmesi, başat kültürün öğretilerek kültürün devamlılığının sağlanması ile bireylerin topluma uyumunun sağlanması gerektiği belirtilmiştir. İlkokulun amaçlarındaki ifadeler esasiciliğin etkisini göstermektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-İlkokul, çocuğa, karşılanması gereken beden, ruh ve toplumla ilgili birtakım ihtiyaçları, geliştirecek çeşitli istidat ve kabiliyetleri bulunan değerli bir varlık olduğunu kavratmayı; onu, kişilik ve ahlâkî karakter sahibi iyi bir yurttaş olarak yetiştirmeyi amaç bilir (MEB, 1969, s. 3).

-Bulaşıcı hastalıklardan, hastalık taşıyan hayvanlardan, böceklerden, mikroplardan kendisini, çevresini korumasını bilir (MEB, 1969, s. 3).

Okuma, yazma ve hesaplama gibi temel becerileri kavramıştır (MEB, 1969, s. 4).

-İlkokul, çocuğa, aile içinde ve toplumun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştirebileceğini çevresindeki insanlar ile iyi ilişkiler kurabildiği ölçüde başarıya ulaşabileceğini fark ettirmeyi ve benimsetmeyi amaç edinir (MEB, 1969, s. 6).

-Türk milletini yücelten Türk büyüklerini, onların hizmetlerini tanır ve değer verir (MEB, 1969, s. 4).

-Türk Milletinin millî, ahlâkî ve insanî değerlerini kavrar ve her hareketinde bu değerlere uymaya çalışır (MEB, 1969, s. 8).

-Başkalarıyla birlikte yaşamayı ve beraber çalışmayı öğrenmiştir (MEB, 1969, s. 6).

-İlkokul çocuklara millî kültürü aşlamak mecburiyetindedir (MEB, 1969, s. 9).

1968 ilkököl programının eğitim-öğretim ilkelerinde, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınması, eğitim için demokratik bir öğretim ortam oluşturulması, bilimsel yöntem, öğrencilerin işbirliği, gözlem ve deney gibi yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlayacak yöntemlerin kullanılması ve öğretmenin bu süreçte rehber olmasının amaçlandığı belirlenmiştir. Bunlar eğitim öğretim ilkelerinde ilerlemecilik felsefelerinin izleri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca programda millî kültürün öğretilmesi ve ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması gerektiği de belirtilmiştir. Bu ifadeler de esaslılığın izleri olarak değerlendirilebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Her çocuk birbirinden farklıdır. Aynı yaşta çocukların; yetenekleri, gelişme hızları, ilgi ve ihtiyaçları birbirinden büyük farklar gösterir. Eğitim ve öğretim fertleri arasındaki bu farkları ortadan kaldırmaya ve hepsini birbirine benzetmeye uğraşacak yerde, her birine kendi ihtiyaç ve özelliklerine uygun gelişme ve yetiştirme imkânları sağlamalıdır (MEB, 1969, s. 12).

-Öğrenciler, demokratik bir hayat için demokrasinin ne olduğunu anlamalıdır. Demokratik eğitim, yaparak ve yaşayarak öğrenme yolu ile kendi kendini idare şeklini uygun bir tarzda ahenkleştirerek sağlanmaya çalışılmalıdır (MEB, 1969, s. 11).

-İlkokul öğrenciye bilimsel metotlara çalışma yolları öğreten bir kurumdur (MEB, 1969, s. 12).

-Sınıf çalışmaları çocukların ilgi ve ihtiyaçları etrafında düzenlenmeli ve ilgiler yoluyla ferdi çalışmalar, küme çalışmaları, yaşantı paylaşılması, birlikte planlama, değerlendirme, gözlem, araştırma, deney, araç yapma ve kullanma, ifade derslerinin üniteye bağlanması gibi programın gerektirdiği başka etkinliklere yöneltilmelidir (MEB, 1969, s. 15).

-Çocuklar görmek ve işitmekten çok yaparak öğrenirler (MEB, 1969, s. 15).

-Öğretmen, çocuğun evde ve okulda karşılaştığı olayları, çözülmesi gereken birer problem olarak ele almasına, o problemi çözmek için yollar aramasına, bunun için gerekli bilgi ve malzemeyi toplamasına, problemin çözülmesine yarayacak bilgileri karşılaştırıp değerlendirmesine, bir sonuca varıp genel hüküm verebilmesine, bu hükmün doğru olup olmadığını tartışıp ölçülmesine ve elde ettiği bu yeni bilgiyi kullanmasına rehberlik etmeli (MEB, 1969, s. 15).

-İlkokul, çocuklara millî kültürü aşlamak mecburiyetindedir. İçinde yetişen bütün yurttaşlara aynı millî ülküleri, aynı millî amaçları vermek için gereken bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak ilkökölün önemli ödevidir. Millet, hayatı ve geleceği için gerekli gördüğü bütün değerleri ve ülküleri yurttaşlara aşlamayı her şeyden önce ilkökolden bekler (MEB, 1969, s. 9).

-Eğitimde ahlâkî ve manevi değerlerin kazandırılması hem program, hem de yönetimin önemli bir unsurudur (MEB, 1969, s. 13).

Programın uygulanması ile ilgili esaslarda, programın esnetilebileceği, öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınması gerektiği, günlük pratik bilgilerin öğretilmesi, öğretimin öğretmenin öğrenme-öğretme sürecinde rehber olması, öğrencilerin bilimsel yöntem, inceleme, gezi, sergi ile öğrendiklerini yeni duruma uydurmaları gerektiği ifade edilmiştir. Bu ifadelerden hareketle programın uygulanması ile ilgili esaslarda ilerlemeciliğin izlerinin görüldüğü söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Ünitelerin işlenişinde programdaki ünitelere, konulara ve ünitelerin sırasına aynen uymak zorunluluğu yoktur. Çevrede rastlanmayan veya okulda incelenmesi mümkün olmayan konular, işlenecek üniteler dışında bırakılabilir. Programda gösterilmemiş olan, fakat çevre özelliği

yönünden ele alınması gereken konular, üniteler, eklenebilir veya yeni üniteler düzenlenebilir (MEB, 1969, s. 19).

-Konuların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde; ilkökul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, ferdî istidat ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi, onların etkinliğe yönetilmesi ve eğitim amaçlarına uygun davranışların meydana getirilmesi esas kabul edilmiştir (MEB, 1969, s. 19).

-Çocuğu millî üküllere uygun nitelikte eğitmek, her çocuğa gücünün yettiği nispette gerekli bilgi, beceri, tavır ve alışkanlıkları kazandırmak; özellikle inceleme, araştırma, bilimsel düşünme ve öğrenme yollarını kavratmak; öğrendiklerini yeni durumlara uygulama gücünü geliştirmek, çevresine uyumunu ve etkili bir şekilde yaşamasını sağlamaktır (MEB, 1969, s. 17).

-Çocuğa gereksiz bilgiler vermek yerine, kendi kendine etkin olması sağlanmalı ve ona gerekli rehberlik yapılmak suretiyle eğitim amaçlarına uygun davranışların kazandırılmasına çalışılmalıdır (MEB, 1969, s. 17).

1968 ilkökul programında yer alan Türkçe, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgisi, matematik derslerinin amaç ve açıklamalarında, programın esnetilebileceği, öğrenci merkezli öğrenmenin yapılmasına, günlük yaşamla ilişkilendirme, deney, gezi ve gözlemin kullanılmasına, sürece dayalı öğrenmenin yapılmasına, yararlı pratik bilgilerin öğretilmesine, okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmesine, öğrencinin ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınmasına, bilimsel yöntemle düşünme, işbirliği, grup çalışması, dramatizasyon ve temsil gibi öğrenciyi merkeze alan yöntem ve tekniklerin kullanılmasına vurgu yapılmıştır. Bunlar ilerlemeci eğitim felsefesine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin amaç ve açıklamalarında öğrencilere geçmiş bilgilerin, kültürün, değerlerin ve kuralların aktararak öğrencilerin toplumsal uyum sağlaması beklenmiştir. Bu bulgular da esasicilik eğitim felsefesinin etkisini göstermektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Hayat bilgisi dersiyle ilgili çalışmalar, öğrenciler beraber planlanmalı ve çalışmalar bu plana göre yürütülmelidir (MEB, 1969, s. 39-43).

-Öğretmen çevre özelliklerini de dikkate alarak, programda verilmiş olan konuları daha değişik şekillerde birleştirip sınıfına ve bulunduğu yere uygun üniteler yapabilir (MEB, 1969, s. 65-67).

-Çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almadan yapılan ünite planları onları ezberlemeye sevk edebilir. Bu yüzden tabiatta bulunan her şeyi öğretmekten çok, çocuğun içinde yaşadığı tipik örnekler ele alıp bunlar üzerinden gerekli gözlem, inceleme ve deneyler yaptırılmalıdır (MEB, 1969, s. 83-85).

-Tabiata ait olaylar üzerinde yapılarak gözlem ve deneylerden ana fikirlere varılmalıdır. Bu derste öğrencilere, bilimsel metotlarla düşünme yeteneği kazandırılmalıdır (MEB, 1969, s. 83-85).

-Öğrencileri konuşturma konusunda küçük dramatisasyon çalışmalarının önemli yeri vardır (MEB, 1969, s. 121).

-Öğretmen öğrencilere dinledikleri ve okudukları bir masalı, bir hikâyeyi, sosyal bilgiler dersinde veya başka derslerde öğrendiklerini temsil ettirilmelidir (MEB, 1969, s. 122).

-Ailenin geçim ve gelir durumunu dikkate alarak parasını planlı harcamaya, tutumlu olmaya ve yerli malı kullanmaya önem verilir (MEB, 1969, s. 40)

-Beslenme, sağlık ve trafik kurallarını emniyetli sıhhatli yaşama yollarını öğrenirler (MEB, 1969, s. 40).

-Geometri bilgisinin gözlem ve inceleme yoluyla kazandırılması (MEB, 1969, s. 160).

-Çocuklara sayı ve şekil kavramının çevrelerindeki eşyayı sayarken, oyun oynarken, oyunlarda kazanarak hesaplar, yaşanarak kazanılmış matematik kavramları çocuklar için anlam taşır ve gerçektir (MEB, 1969, s. 160).

1968 ilkökul programındaki hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgisi, Türkçe ve matematik derslerinin içeriğinde günlük yaşamla ilgili konulara ağırlık verilmesi ve yakın çevresinin öğretilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu durumda ilerlemeci felsefesine işaret etmektedir. Bunun yanında içerikte millî kültürün ve geçmiş bilgilerin öğretilmesi belirlenmiştir.

Bunlarda da esasiciliğin izlerinin olduğu söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Okul hayatımız (*Dershaneyi tanıyalım, okulumuzu tanıyalım, okulumuzda bir günümüz*) (MEB, 1969: 46).
- Ailemizi tanıyalım (MEB, 1969, s. 46).
- İlimiz ve bölgemiz (MEB, 1969, s. 72).
- Sağlıklı büyüme ve yaşama (MEB, 1969, s. 101).
- Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk (MEB, 1969, s. 50).
- Bizim bayramımız 23 Nisan (MEB, 1969, s. 46).
- Cumhuriyetimiz (MEB, 1969, s. 79).

1968 ilkokul programının metot ve teknikler kısmında soru cevap, gözlem, inceleme, laboratuvar, proje, deney, iş, gösterme, problem çözme, grup çalışmaları gibi öğrenci merkezli yöntem ve tekniklere yer verilebileceği belirtilmiştir. Bu yöntemlerin yanında ferdî ve küme seviye grupları ve sınıf çalışmaları, yaratıcılık çalışmaları ve araştırmaların yapılabileceği belirtilmiştir. Bu yöntemlerin de ilerlemecilik felsefesinin izlerini taşıdığı söylenebilir. Bu yöntemlere karşın anlatım yönteminin kullanılması da önerilmiştir. Bu yöntemin daha çok esasicilik felsefesine yakın olduğu söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Ünitelerin işlenişinde ihtiyaca göre anlatma (takrir), soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, laboratuvar, iş, gösterme, proje, deney, problem çözme vb. metotlar ve teknikler kuşanabilir (MEB, 1969, s. 20).
- Ünitelerin işleniş sırasında ferdî, küme, seviye grupları ve sınıf çalışmaları gibi çalışma şekillerine başvurulmalıdır (MEB, 1969, s. 20).
- Kitaplardan ve dergilerden hikâye, masal, roman, şiir, temsil, tabiat hikâyeleri okunabilir ve bazı parçalar dramatize edilebilir (MEB, 1969, s. 23).

1968 ilkokul programının genellikle ilerlemecilik, daha az da esasicilik felsefesinin izlerini taşıdığı söylenebilir. 1998 ilköğretim programına yansıyan eğitim felsefeleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7
1998 İlkokul Programındaki İzleri Görülen Eğitim Felsefesi Akımları

İncelenen Kısımlar	Eğitim Felsefeleri	Ölçütler	Dersler
İlköğretimin genel amaçları	Esasicilik	Kültürel değerlerin aktarımı, bilgili becerili bireylerin yetiştirilmesi, topluma uyum, milli değerlerin aktarımı	-
Eğitim öğretim İlkeleri	Esasicilik	Milli değerler	-
Programın uygulama esasları	İlerlemecilik	Yaparak yaşayarak öğrenme, öğretmenin rehber, yakın çevre, araştırmacı, yaratıcı, analiz ve sentez becerisi yüksek bireyler	Fen, matematik, resim iş
Genel açıklamalar	İlerlemecilik	Problem çözme, bilimsel yöntem, öğrenci etkin, öğretmen rehber	-
Amaç	İlerlemecilik	Problem çözme, yaparak-yaşayarak öğrenme, grup çalışmaları, deney, öğretmen rehber	Fen bilgisi, resim iş, matematik
	Esasicilik	Kültürel değerleri aktarma, topluma uyum, bilgili becerili bireyler yetiştirme	Hayat bilgisi, sosyal bilgiler, Türkçe
İçerik	İlerlemecilik	Günlük yaşamdan konular, öğrencinin etkin olması	Fen bilgisi, müzik, resim iş, Türkçe, hayat bilgisi
	Esasicilik	Kültürel değerlerin aktarımı, milli	Sosyal bilgiler

		değerler, geçmişe ilişkin bilgilerin öğretimi	
Öğrenme-öğretme süreçleri	İlerlemecilik	Öğrenci merkezli öğretim yöntemleri, küme çalışmaları, seviye grupları, soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, laboratuvar, gösteri, proje, deney, problem çözme	Fen bilgisi, resim iş, matematik, müzik, beden eğitimi, sosyal bilgiler
	Esasicilik	Topluma uyum, geçmiş bilgilerin öğretimi	Sosyal Bilgiler, hayat bilgisi
Değerlendirme	İlerlemecilik	Süreç temelli değerlendirme, ara değerlendirme, ünite sonu değerlendirme, dönem ve yılsonu değerlendirme.	Fen bilgisi, resim iş, matematik, müzik, Beden eğitimi
	Esasicilik	Yazılı, sözlü ve çoktan seçmeli testler	Türkçe, Fen bilgisi, matematik, sosyal bilgiler.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, 1998 ilköğretim programının programın ilköğretimin genel amaçları bölümünde, öğrencilere kültürel ve milli değerlerin öğretilmesinin, onların bilgili ve becerili bireyler olarak yetiştirilerek topluma uyum sağlamalarının beklendiği anlaşılmaktadır. Bu amaçların esasicilik eğitim felsefesinin izlerini taşıdığı söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda verilmiştir.

-Her Türk çocuğunu iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri ve davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onu milli ahlak anlayışına göre yetiştirmek (Vural, 1999, s. 8).

-İlgi, istidat ve kabiliyet yönünden yetiştirerek hayat ve üs öğrenime hazırlamak (Vural, 1999, s. 8).

-İlköğretim okulu programı çocuğun kişilik ve ahlak sahibi iyi bir yurttaş olarak yetiştirmeyi amaç bilir (Vural, 1999, s. 8).

-İlköğretim çocuğu aile içinde ve toplun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştireceğini belirtmektedir (Vural, 1999, s. 8).

-Türk milletinin milli, ahlaki ve insani değerlerini kavrar ve her hareketinde bu değerlere uymaya çalışır (Vural, 1999, s. 8).

-İlköğretim çocuklara milli kültürü aşulamak zorundadır (Vural, 1999, s. 8).

-Okulda her ders mili hedeflere ulaşılacak bir vasıta olarak bakılmalıdır (Vural, 1999, s. 10).

İlköğretimin eğitim öğretim ilkeleri ile ilgili açıklamalarında da büyük ölçüde milli değerlerin kazandırılmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle eğitim öğretim ilkelerinde esasicilik felsefesinden önemli ölçüde etkilendiği söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Okulda her derse milli hedeflere ulaştırılacak bir vasıta olarak bakılmalıdır (MEB, 1999, s. 10).

-İlköğretim çocuklara milli kültürü aşulamak zorundadır (Vural, 1999, s. 10).

-İlköğretimde her dersle milli hayat arasında ilgi sağlanmasına ve milli hayata bağlanmasına geniş ölçüde dikkat edilmelidir (Vural, 1999, s. 11).

-Eğitimde ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması hem programın hem de yönetimin önemli bir unsurudur (Vural, 1999, s. 12).

-Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlantı kurulmasının sağlanması (Vural, 1999, s. 85).

1998 programında ilköğretimin programın uygulanması ile ilgili esaslar bölümünde öğrencinin yakın çevresini tanımasına, yaparak yaşayarak öğrenmesine, araştırmacı olmasına, bu süreçte öğretmenin rehber olmasına vurgu yapılmıştır. Bu ifadelerde ilerlemeci eğitim felsefesinin izleri olduğu söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Çocuklar görmek işitmekten çok yaparak öğrenirler (Vural, 1999, s. 10)

- Öğrencilerin öğretmenin rehberliği altında basit bilimsel araştırma yapması, bilimsel metodolojiyi kavraması hazırlanan programın ana amaçlarından birisidir (Vural, 1999, s. 143).
- Yakın çevre eğitim amaçlarına ulaşmak için bütün sınıflarda hareket noktası olarak kabul edilmeli (Vural, 1999, s. 11).
- Öğrenme karşılıklı bir etkileşimdir. Çocuk doğal ve toplumsal bir ortamın içinde gelişir (Vural,1999, s. 10).
- Bir olayın sebeplerini açıklamak için model önerme, hipotez kurma, deney düzenleme ve yapma, gözlem yapma, gözlem sonucu elde edilmiş bilgileri depolama, sınıflandırma ve analiz etme davranışları programla öğrenciye kazandırılmak istenmiştir (Vural, 1999, s. 143)

1998 programında özellikle fen bilgisi, matematik, resim iş derslerinin programın uygulanması ile ilgili genel açıklamalar kısmında problem çözmeyi ve bilimsel yöntemin yer aldığı, öğrencilerin aktif olduğu, etkinliklerin yer aldığı ilerlemeci felsefenin izleri görülmektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Öğrencilerin öğretmenin rehberliği altında basit bilimsel araştırma yapması, bilimsel metodolojiyi kavraması hazırlanan programın ana amaçlarından birisidir (Vural, 1999, s. 143)
- Sanatsal yaratıcılığı geliştirmek (Vural, 1999, s. 143).
- Matematik programın işleyiş örneklerinde, matematik araç-gereçlerinin yansırı hikâye, şarkı, oyun, gazete kupürleri ve yakın çevreden konuyla ilgili olabilecek olan eşyalar kullanılmıştır (Vural, 1999, s. 258).
- Bilim ve toplum gelişmesi arasındaki ilişki programa yansıtılmaya çalışılmıştır (Vural, 1999, s. 143).
- Ders konuları öğrenciye verilirken oyunlaştırılarak verilmelidir (Vural, 1999, s. 375)
- İnsanın içinde yaşadığı topluma ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel bakımdan uyum sağlayan ve kendine yararlı olabilen bir fert olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Vural, 1999, s. 375).

1998 programında yer alan fen bilgisi, resim iş, matematik dersi öğretim programlarının amaçlarında öğrencilerin grup çalışmaları ve deney ile problem çözme becerilerinin geliştirilerek yaparak yaşayarak öğrenmelerinin sağlanması, bu süreçte öğretmen rehber olmasının hedeflendiği belirlenmiştir. Bu amaçlarda ilerlemeciliğe ilişkin izlerin olduğu söylenebilir. Türkçe, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler dersleri öğretim programlarında ise kültürel değerlerin öğretilmesi, bilgili ve becerikli bireylerin yetiştirilmesi ve öğrencilerin topluma uyumunun amaçlandığı belirlenmiştir. Bu bulgular derslerin amaçlarında esaslılığın izlerinin olduğunu göstermektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Türkçe öğretiminde ezbercilikten kaçınılmalıdır. Öğrenciler bir metin üzerinde çalışırken gözlemlerde bulunmalı, kaynakları incelemeli, ayrıntıları arayıp bulmalı (Vural, 1999, s. 42).
- Öğrencilere, bilimsel eleştirci, yapıcı ve yaratıcı düşünme yeteneği kazandırılmalı (Vural, 1999, s. 42).
- Ders işlenirken, öğretmen yol göstericidir. Öğrencinin derse katılımı ve yaparak- yaşayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır (Vural, 1999, s. 100).
- Bilgi sahibi olma yanında bilgi üretmenin önemi vurgulanmıştır (Vural, 1999, s. 144).
- Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler (Vural, 1999, s. 183).
- Onların ulusal duygusunu ve ulusal coşkusunu güçlendirmede kendi payına düşeni yapmak (Vural, 1999, s. 41).
- Sözlü ve yazılı Türk ve dünya kültür ürünleri yoluyla Türk kültürünü tanıma ve kavrama (Vural, 1999, s. 41).
- Ulusal kültürümüzün yeni kuşaklara aktarılması, ortak bir kültür yoluyla kuşaklar arasında bağlantı kurulmasının sağlanması (Vural, 1999, s. 183).
- Milli kültür değerlerini tanımasını, takdir etmesini, çevrede benimsemesini ve kazanmasını sağlamak (Vural, 1999, s. 100).
- Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar (Vural, 1999, s. 183).

1998 ilköğretim programında yer alan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinin içeriğinde, milli ve kültürel değerler ile geçmişe ilişkin bilgilerin öğretimi gibi esasiciliğe ilişkin izlere rastlanmıştır. Fen bilgisi, hayat bilgisi, resim iş ve Türkçe derslerinin içeriğinde inceleme ve uygulama yapılması, günlük yaşamdan konuların yakından uzağa ilkesine göre öğretilmesi gibi ilerlemeciliğe ilişkin izlere rastlanmıştır. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Vatan ve millet, Cumhuriyete nasıl kavuştuk, İslamiyet'in doğuşu ve Türkler (Vural, 2003, s. 191).*
- Sağlıklı büyüyelim, Cumhuriyet bayramı ve Atatürk (Vural, 2003, s. 110).*
- Okula başlarken, sınıfımızı tanıyalım, okula gidiş eve dönmüş, ben ve ailem, kitle iletişim araçları (Vural, 2003, s. 111).*
- Hayatımızdaki müzik ve müziksel çevremiz (Vural, 2003, s. 423).*
- Yakın çevremiz, ilimiz ve bölgemizi tanıyalım (Vural, 2003, s. 188-190).*

1998 ilköğretim programındaki yer alan Türkçe, hayat bilgisi, resim iş, matematik, sosyal bilgiler, fen ve müzik gibi öğrenme öğretme süreci öğrenci ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak, öğrencinin etkin olduğu zengin öğrenme ortamı oluşturularak öğretim yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu derslerde, küme çalışmaları, seviye grupları, soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, laboratuvar, gösteri, proje, deney, problem çözme gibi öğrenci merkezli yöntem ve tekniklerine yer verilmiştir. Bu yöntemler de ilerlemeci felsefenin izlerini yansıtmaktadır. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Ünitelerin işlenmesinde ferdi, küme çalışmaları, seviye grupları gibi çalışma şekillerine başvurulmalıdır (Vural, 1999, s. 12).*
- Dersin işlenişinde video kamera gibi araç-gereçler kullanılmalıdır. Öğrencinin görerek, işiterek öğrenmesini, sağlayıcı yöntemlere yer verilmesi gerekir (Vural, 1999, s. 100).*
- Ders işlenirken, öğretmen yol gösterici, öğrencinin derse katılımı ve yaparak-yaşayarak öğrenmeleri sağlanmalıdır (Vural, 1999, s. 100).*
- Ünitelerin işlenişinde ihtiyaca göre anlatım, soru-cevap, gözlem, inceleme, araştırma, laboratuvar, gösteri, proje, deney, problem çözme gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekir (Vural, 1999, s. 100).*
- Resim iş eğitimi çocuğa göre olmalıdır (Vural, 1999, s. 375).*
- Çalışma ortamı çocuğun özgür hissedeceği bir ortam olmalıdır (Vural, 1999, s. 375).*
- Matematik öğretiminde teknolojik amaçlardan yararlanma yanında hikâye, şarkı, oyun, gazete kupürleri ve yakın çevrede bulunabilecek konuyla ilgili olan eşyalar kullanılmıştır (Vural, 1999, s. 258).*
- Müzik dersinde de soru- cevap, tartışma oyunlaştırma pandomim, öyküleştirme ve gösteri gibi yöntemlerin kullanılması gerektiği vurgulanmıştır (Vural, 1999, s. 407).*
- Beden eğitimi derslerinde daha çok uygulamalara yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Vural, 1999, s. 467).*
- Beden eğitimi derslerinde uygulama ön planda olduğu için teorik konular yeri geldiğinde uygulama içerisinde öğrencilere kazandırması yoluna gidilmiştir (Vural, 1999, s. 467).*
- Beden eğitimi derslerinde tüm öğrenciler, etkinlikler yanında okul içinde ve dışında ders dışı faaliyetlere yer verilmeye çalışılmıştır (Vural, 1999, s. 469).*

1998 programının değerlendirme sürecinde ise ilk defa yazılı ve sözlü gibi geleneksel ölçme araçlarının yanında süreci değerlendirmeye yönelik kısmen de olsa gözlem ve sınıf içi çalışmaları ölçen alternatif ölçme araçlarına da yer verilmiştir. Öğretim programlarının da ünite süresince ara değerlendirme ve ünite sonlarının da sonuç değerlendirmesi yapılması önerilmiştir. Ancak program geleneksel yazılı sözlü ve testlere dayalı sonuç temelli anlayıştan tamamen kopmamıştır. Bu yönüyle değerlendirme sürecinde ilerlemeciliğe dönük bir değerlendirme anlayışı benimsenmesine karşın öğrencinin değerlendirme sürecine etkin olarak katılmasına olanak sağlamayan daha çok bilgi ölçmeye yarayan yazılı, sözlü ve çoktan seçmeli testler kullanılması benimsenmiştir. Bu araçlar da esasiciliğin izlerini göstermektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir (Vural, 1999, s. 182).

-Öğrenci başarısını değerlendirmek amacıyla yıl içindeki ölçmeler, ödevler ve öğrencinin sınıf içindeki çalışmalarından oluşmalıdır (Vural, 1999, s. 261).

-Öğrencinin ve öğrenmenin istenen amaca ulaştığını belirlemek için günlük değerlendirme, ünitenin işleniş sırasında ara değerlendirme ve ünite sonu değerlendirmeler yapılmalıdır (Vural, 1999, s. 10).

-Öğrencilerin başarılarını ölçme yolunda yapılacak değerlendirme sadece not verme işi değil sözlü, yazılı ve test şeklindeki değerlendirmeler yoluyla öğrencinin başarısını tanımaya olanak sağlamalıdır (Vural, 1999, s. 10).

Sonuç olarak 1998 programının amaçlar, içerik ve değerlendirme boyutlarında esasici ve ilerlemeci yanların bulunduğu, öğrenme durumlarında ağırlıklı olarak ilerlemeci anlayışın hakim olduğu söylenebilir. Ancak fen bilgisi, resim iş, beden eğitimi gibi derslerin öğretim programının tüm boyutlarında ilerlemeci felsefe anlayışının daha fazla etkili olduğu söylenebilir. 2005 ilköğretim programına yansıyan eğitim felsefeleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8
2005 İlkokul Programında Görülen Eğitim Felsefeleri

İncelenen Kısımlar	Eğitim Felsefeleri	Ölçütler	Dersler
Programın Yapısı ve Uygulama Esasları	İlerlemecilik	Öğrenci merkezli, öğrencilerin deneyimleri, bireyin bilgiyi yapılandırması, çevreyle etkileşim, yöntem çeşitliliği, araştırmacı çocuk	
Beceriler	İlerlemecilik	Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme iletişim, araştırma sorgulama, problem çözme bilgi teknolojilerini kullanma girişimcilik, karar verme, kişisel ve sosyal değerlere önem verme ve Türkçeyi etkili ve güzel konuşma becerileri	
Amaç ve Kazanımlar	İlerlemecilik	Bilimsel düşünme, üst düzey düşünme becerileri	Hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler, Türkçe, matematik
İçerik	İlerlemecilik	Yaşama yakın ve gerçek yaşamdan konular, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçları, günlük işe yarar bilgiler	Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler programı
Öğrenme-öğretme süreçleri	İlerlemecilik	Etkinlik temelli öğretim, etkileşimli öğretim yöntemleri (Problem çözme, gözlem, inceleme, tartışma, rol oynama, gösteri, oyunlar, anlatım, beyin fırtınası, drama, soru cevap, balık kılçığı, zihin haritası), öğretmenin rehber-öğrenci etkin, proje, işbirliğine dayalı öğrenme, sınıf içi ve dışı öğrenme ortamları, araştırma, sorgulamaya dayalı öğrenme	Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler,
Değerlendirme	İlerlemecilik	Süreç temelli değerlendirme, alternatif ölçme değerlendirme araçları (Performans değerlendirmesi, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, öğrenci ürün dosyası, tutum ölçeği, akran	Türkçe, matematik, hayat bilgisi, fen ve teknoloji, Türkçe,

değerlendirme, görüşme (Mülakat) gözlemler, öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, dereceleme puanlama anahtarı)	sosyal bilgiler.
---	------------------

Tablo 8'de, 2005 ilköğretim programının yapısı ve uygulama esaslarında bilginin birey tarafından yapılandırıldığı bir sürece vurgu yapılarak öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini yansıtmasına ve çevreyle etkileşim kurabileceğine, yaparak yaşayarak öğrenmeye vurgu yapan ilerlemeci yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, işbirliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerileri geliştirmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 76).*
- Hayat Bilgisi dersi çocuk merkezli olmalı çocuğun bakış açısını yansıtmalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 299).*
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerin kullanılmasına ve çevreyle iletişim kurmasına olanak sağlar (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 598).*
- Bilgi her birey tarafından eşsiz bir şekilde hem kişisel hem de sosyal olarak yapılandırılır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 300).*
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 598).*
- Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme –öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 598).*
- Araştırma yapma, bilgi üretme ve kullanma gücü geliştirecektir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 763).*
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 76).*
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 374).*

2005 programında diğer programlardan farklı olarak öğretim programlarında ilk kez eğitim öğretim etkinlikleri ile öğrencilere girişimcilik araştırma, sorgulama becerisi, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerisi gibi ilerlemeci eğitim anlayışını temel alan beceriler kazandırılmaya çalışılmıştır. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Eleştirel düşünme becerisi.*
- Yaratıcı düşünme becerisi*
- İletişim becerisi*
- Araştırma sorgulama becerisi.*
- Problem çözme becerisi*
- Bilgi teknolojilerini kullanma becerisi*
- Girişimcilik becerisi*
- Karar verme becerisi*
- Kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerisi*
- Türkçeyi etkili ve güzel konuşma becerisi (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 76).*

2005 ilköğretim programında yer alan hayat bilgisi, fen ve teknoloji, sosyal bilgiler, Türkçe ve matematik derslerinin amaç ve kazanımlarında problem çözme gücü gelişmiş, bilimsel düşünen ve araştıran bireyler yetiştirmeyi hedefleyen ilerlemeci eğitim anlayışının yansımaları görülmektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Öğrencileri bilimsel düşünme, araştırma ve çalışma becerilerine yöneltmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 5).*
- Düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, tahmin etme, analiz- sentez yapma ve gibi zihinsel becerileri geliştirmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 6).*

-Bilimsel, yapıcı, eleştirel ve yaratıcı düşünme, kendini ifade etme, iletişim kurma, işbirliği yapma, problem çözme ve girişimcilik gibi temel becerileri geliştirmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 6).

-Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerini geliştirmek (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 5).

-Bilmeye ve anlamaya istekli olma, sorgulama, mantığa değer verme, eylemlerinin sonuçlarını düşünme gibi bilimsel değerlere sahip olma (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 1028).

2005 programı ile içerikteki bilgilerde azaltılma yoluna gidilmiş bilgi aktarımından çok bilginin yapılandırılması ön plana alınmıştır. İçerik düzenlenirken de bütünsel bir yaklaşımla öğrenciyi ve öğrenmeyi ön plana alan öğrenme ilkeleri göz önüne alınarak düzenlenmiştir. İçerikte gerçek öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre, günlük yaşamdan işe yarar konuların öğretilmesine önem verilmiştir. Bu da ilerlemecilik felsefesinin izlerini göstermektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-İçerik düzenlenirken öğrenme ve isteklendirme ilkeleri dikkate alınır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 31).

-Her alanla ilgili olgular, kavramlar, ilkeler, yöntem ve yaklaşımlar öğrenmeyi kolaylaştıracak biçimde düzenlenir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 31).

-Program aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenen temel bilgi ve beceriler gerçek yaşamda çocuğun gereksinimleriyle örtüşmelidir. Hızla değişen ve eskiyen, genellikle de çocuğun yaşamında herhangi bir karşılığı olmayan bilgilere programda yer verilmesi gerekmez (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 299).

-Program olabildiğince bilgi depolamak yerine, çocuğun zihinsel yeteneklerini ve kişiliğini her yönüyle geliştirmeye yönelik olmalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 299).

2005 ilköğretim programındaki derslerin öğrenme-öğretme sürecinde, öğrenci merkezli etkinliklerle öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun strateji ve yöntem tekniklerin uygulanması önerilmiştir. Bu şekli ile programın öğrenme sürecinin de etkinlik temelli ilerlemeci felsefeyi temel alan bir yaklaşımla inşa edildiği söylenebilir. Bu yönüyle programda yer alan öğretim programlarının tümünün öğrenme öğretme sürecinde de ilerlemeci bir öğrenme felsefesinin izlerini görmek olası görünmektedir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

-Öğrenme, öğretmenin ya da öğrencinin ders anlatması yerine, öğrenci merkezli etkinliklerde, öğrencinin rol alması ile oluşur (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 32).

-Öğrencilerin işbirliği yapmaları teşvik edilmelidir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 32).

-Okul sadece dört duvar değil tüm çevredir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 32).

-Öğrenme pasif bir süreç değildir, öğrencinin öğrenme sürecine katılımını gerektiren etkin sürekli ve gelişimsel bir süreçtir. Bu yüzden öğretim sürecinin öğrenci merkezli olması gerekir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 1029).

-Öğrencilerin ileri sürülen alternatif düşünceler üzerinde düşünmelerini, tartışmalarını ve değerlendirmeleri teşvik edilmelidir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 1029).

-Bütün öğrencilerin ihtiyaç ve becerilerine uygun öğrenme ve öğretme stratejileri seçme (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 1029).

-Öğretmen öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alır ve buna uygun öğretme yöntem ve tekniklerini kullanır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 125)

-Öğretmen, fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM'lar, çoklu ortam (Multimedya) ve hipermedya gibi ortamlar ve buna uygun araçları sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 594).

-Matematik öğretim etkinliklerinde öğrenci düzeyi, eğitim ortamı ve çevre etkenleri göz önüne alan öğrencileri aktif kılan öğretme- öğrenme yöntem, teknik ve stratejileri kullanılmalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 763).

2005 ilköğretim programında süreç temelli değerlendirmeyi temel alan alternatif değerlendirmeye yönelik ölçme araçlarına yer verilmiştir. Bu yönüyle programın değerlendirme

ögesinin de diğer programların aksine tamamıyla ilerlemeci bir eğitim anlayışına göre düzenlendiği söylenebilir. Bu değerlendirme teknikleri hem öğrenci merkezli bir değerlendirmeye olanak tanınması hem de sadece sonuç değil sürece de olanak tanınması ile ilerlemeci eğitim felsefesini ön plana aldığı söylenebilir. Bulgulara ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

- Performans değerlendirmesi
- Öğrenci ürün dosyası
- Görüşme (Mülakat)
- Gözlemler
- Öz değerlendirme,
- Akran değerlendirmesi
- Dereceleme puanlama anahtarı vb. (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 34).
- Öğrenme- öğretme sürecinde ürün ve süreç değerlendirilmelidir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 763).
- Ölçme ve değerlendirmede öğrencilerin bilgi ve becerilerini sergileyecekleri çoklu değerlendirme fırsatları sunulmalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 1031).
- Ölçme ve değerlendirme sürecinde öğrencide sınav kaygısı yaratılmamalı, bu sürecin öğrencinin gelişimine ilişkin bilgi toplama süreci olduğu unutulmamalıdır (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 275).
- Programlarda değerlendirme ile sadece öğrenme ürünü değil, öğrencilerin öğrenme süreci
- Türkçe öğretim programı, değerlendirmeyi, öğrencilerin neyi bilmediğini değil, ne bildiklerini anlamaya dayalı bir süreç olarak görmektedir
- Öğretmenler; gözlem, performans ödevleri, öğrenci ürün dosyaları, projeler, posterler dereceli puanlama anahtarı, vb. araç ve yöntemleri kullanarak öğrencilerin bilgiyi nasıl yapılandırıldığını ve üst zihinsel becerilerini ne kadar geliştirdiğini değerlendirirler (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 34).
- Öğrencilerin yaptığı projeler, ödevler, ürün dosyaları vb. çalışmalarını ya da derse katılımları bir bütün olarak aldığı puanlarına göre değerlendirilir (Yetkin ve Daşcan, 2006, s. 38).

2005 Programı diğer programlardan ayıran önemli özellikler programın 1998 programında olduğu gibi hedef, içerik, öğrenme durumları ve değerlendirme öğelerinden oluşan bir bütünlük içinde hazırlanmış olmasıdır. Hazırlanan programın amaç, içerik, öğrenme durumları, değerlendirme boyutlarında pragmatist felsefe ve ilerlemeci eğitim felsefesinin izlerini görmek olası görünmektedir. Bu yönüyle programda tamamıyla yapılandırmacı yaklaşımı temel alan öğrenci merkezli bir öğrenme sürecine ve değerlendirme sürecine vurgu yapılmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bilim ve teknolojiye gelişmeler eğitim alanında da kendini göstermektedir. Bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerinde, toplumun politik, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan gelişiminde önemli bir role sahip olan eğitim sisteminin, öğrenci, öğretmen ve program olmak üzere üç temel ögesi bulunmaktadır (Gözütok, 2013). Öğretmenler, öğrencilere öğretim programlardaki amaçları kazandırmaya çalışırlar. Programlar, ülkenin hangi yönde gelişeceğini ya da gelişmeyeceğinin göstergesidir. Bu nedenle programların felsefeleri de değişimin yönünde belirleyici unsurları arasında yer almaktadır. Bu çalışmanın 1926'dan 2005'e kadar geliştirilen ilkökul programlarına yansıyan eğitim felsefeleri belirlenerek Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal olarak nasıl bir değişim istendiği konusunda projeksiyon sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1926 ilk mektepler müfredat programındaki bazı derslerde, öğretmenin rehber, öğrencinin ise öğrenme öğretme sürecinin merkezinde yer alarak yaparak yaşarak öğrendiği belirlenmiştir. 1926 müfredat programında belirtilen bu ve benzeri ifadelerden hareketle programda ilerlemecilik eğitim felsefesinin izlerinin görüldüğü söylenebilir. 1926 ilköktepler müfredat programındaki bazı derslerinde ise geçmişteki bilgilerin tekrar ve ezber yoluyla

öğretilmesi gerektiği ve bireylerin topluma uyum sağlamlarının amaçlandığı ifade edilmiştir. Bu ifadelerden hareketle, programda *esasicilik* eğitim felsefesinin de izlerinin olduğu söylenebilir.

1926 ilkmektepler müfredat programı eğitim felsefeleri açısından incelendiğinde, genellikle ilerlemeciliğin, nadiren esasiciliğin izlerinin görüldüğü söylenebilir. Programda ilerlemeciliğin izlerinin görülmesi, Cumhuriyet'in kuruluş döneminde Türkiye gelen yabancı uzmanların etkisinden kaynaklanmış olabilir. Çünkü 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra eğitimde yapılacak düzenlemelere karar verebilmek üzere Türkiye'ye yabancı uzmanlar davet edilmiştir. Bu uzmanlardan ilki John Dewey olmuştur. Dünyanın başlıca ülkelerinin eğitim sistemlerini inceleyen Dewey, 1924 yılında Türkiye'de incelemelerde bulunarak bir rapor hazırlamıştır. Bu raporlarda, bakanlık örgütü, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve rahat yaşamlarının sağlanması, okul sistemi, sağlık ve koruma, okul disiplini ve programlar gibi konular yer almıştır (Binbaşoğlu, 1999). Dewey'in ardından 1925'te Kühne Türkiye'ye gelmiş ve Türk Eğitim Sistemini inceleyerek önerilerde bulunmuştur (Başgöz, 2005). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'ye gelen yabancı uzmanların incelemeleri ve bu incelemeler sonucunda hazırladıkları raporlar, Türk Eğitim Sistemi'nin yapılandırılmasında etkili olduğu söylenebilir. Programlar konusunda önerilerde bulunan Dewey'in görüşlerinin 1926 programını etkilemediğini söylemek mümkün değildir. Çünkü Dewey eğitimde pragmatist felsefeyi ve yaparak yaşayarak öğrenmeyi güçlü bir şekilde savunmuştur. Bu nedenle 1926 programında ilerlemeciliğin izlerini görülmesi şaşırtıcı değildir. Bunun yanısıra Cumhuriyet yönetiminin ülkeyi modernleştirme ve aydınlanmacı anlayışının ilkokul programlarına yansıdığı ve bu doğrultuda programların ilerlemeci bir anlayış doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

Türk Eğitim Sisteminde ilkokul programlarının pragmatik eğitim anlayışı üzerinde durulduğu görülmüş, hayata ve çocuğa yönelik, faaliyet ve iş, kendi kendini idare ve eğitimde demokrasi gibi ilkeler doğrultusunda yeniden düzenlenmesine 1926'da başlanmıştır (Kafadar, 1994). Pragmatizm felsefesinin yanında milliyetçilik akımının etkisi ile millileşme bir varlık nedeni olarak ortaya çıkmış ve Cumhuriyet'in kuruluşunda temel felsefe olmuştur (Kılıç, 2001). Bu dönemdeki eğitim uygulamaları, milli kimliğe ve milli kültür ilkelerine uygun olarak gerçekleşmiştir (Hasgür, 1994). Bu uygulamalar, 1926 programında ilerlemecilik yanında *esasicilik* eğitim felsefesinin izlerinin görülmesini açıklamaktadır.

1936 ilkokul programında Cumhuriyet değerlerinin öğrencilere aktararak onların topluma uyum sağlamları ve bağlılık göstermeleri amaçlanmıştır. Bu süreçte öğretmenin sınıf ortamında daha etkin olması istenmiştir. Bunlar 1936 programında esasiciliğin izleri olarak değerlendirilebilir. Bunun karşın, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerinin dikkate alınarak içerik oluşturulması ve öğrenciyi etkileşime sokacak etkinliklerin yaptırılması beklenmiştir. Bu ifadeler de programda *ilerlemeciliğe* yakın uygulamaların olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra 1926'da yayın hayatına başlayan Hayat Dergisi, Cumhuriyet devrimlerinin felsefesini oluşturmak için çaba göstermiştir. Bu çerçevede, Mehmet Emin Erişirgil'in, çocukların ve gençlerin pozitivist ve faydacı bir dünya görüşüne göre yetiştirilmesi gerektiğini yazıları dikkat çekmektedir (Akyüz, 2010). 1930'lu yıllarda Kemalist ideolojinin ilkeleri olan, devrimcilik, halkçılık, milliyetçilik, devletçilik, lâiklik ve cumhuriyetçilik eğitim alanında da kendini göstermeye başlamıştır (Lewis, 1991; Tezcan, 2011). 1930'lu yıllarda geliştirilen programlarda, cumhuriyetin önemine ve değerini vurgu yapılmıştır. Programlarda millilik dikkati çekmiştir (MEB, 1990).

1936 ilkokul programında, 1926 müfredat programına göre daha fazla esasicilik eğitim felsefelerinin izlerinin görüldüğü belirlenmiştir. 1936 ilkokul programının Cumhuriyet Halk Partisi programı olduğu, programda yazarların Cumhuriyet Halk Partisi programında belirtilen çerçevede yapılandırıldığı belirtilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1937). O dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi devletin kurucu partisidir. 1929 ekonomik buhranından çıkmış ve toplumun yeni bir sisteme alışmaya çalıştığı ve uzun süren Osmanlı imparatorluğu geleneğinden sonra yeni sisteme direnç gösteren grupların olduğu göz önünde bulundurulduğunda, toplumun devamlılığının sağlanması, topluma bağlı, milli bilinci yüksek bireylerin yetiştirilmesi için yeni devletin kültürel değerlerin aktarılması, Türk tarihinin öğretilmesi ve yeni neslin Cumhuriyet'le birlikte ortaya çıkan yeni devlete uyum sağlamları için çalışmaların yapılması gerekliliği ön

plana çıkarılmıştır. Bu nedenle 1936 programında 1926 programına göre daha fazla esasiciliğe yer verilmiş olabilir.

1926 ile 1936 ilkökul programlarında ilerlemecilik ve esasicilik felsefelerini izlerinin görüldüğü belirlenmiştir. Ancak bu iki program Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması, ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren ilk 13 yılda geliştirilmiştir. Bu süreçte siyasi olarak halifelik ve saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin kurulması, İsviçre Medeni Kanununun Türkiye'ye uyarlanması söz konusu olmuştur (Karpaz, 1996). Ekonomik olarak İzmir İktisat Kongresinin toplanması, özel sektörün de desteğiyle sermaye birikiminin oluşturulması için yabancı sermayenin ülkeye girişinin sağlanması (Kongar, 2010). İş Bankası ve Sanayi ve Maadin Bankaları kurulmuştur (Ahmad, 2002). Eğitim alanında Tevhidi Tedrisat Kanununun çıkarılarak tüm eğitim kurumlarının Millî eğitim Bakanlığına bağlanması, harf devriminin yapılmıştır (Sakaoğlu, 2003). Siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki bu gelişmeler devletin yeniden kurulduğunu göstermektedir. Yeni kurulan devlette yapılanmanın başarıya ulaşması için programlarda değişiklikler yapılmış olabilir. Çünkü programlarda topluma uyum sağlayan, yeni devletin milli ve kültürel değerlerinin benimseyen ve Türk tarihinin bilen bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı belirlenmiştir. Yani, Cumhuriyet ile birlikte yeni devlete uyum sağlayan bireyler yetiştirilmek istenmiştir. Bu nedenle programlarda ilerlemecilik ve esasicilik felsefelerinin izleri görülse de 1926 ve 1936 programlarında toplumun yeniden inşası nedeniyle yeniden kurmacılık eğitim felsefesinin bir vizyon olarak benimsendiği söylenebilir.

1948 ilkökul programında, öğretmenin rehber, öğrencilerin etkin olduğu demokratik bir sınıf ortamında öğretimin oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu ifadeler programın eğitim öğretim ilkelerinde *ilerlemeciliğe* vurgu yapıldığını göstermektedir. Buna karşın öğretmenin etkin bir şekilde anlatım yöntemi kullanması, öğrencilerin topluma uyum sağlaması, sosyalleşmesi ve kültürel değerleri öğrenmesi gibi *esasiciliğe* ilişkin izlerin de yer aldığı görülmüştür. 1948 ilkökul programı bir bütün olarak ele alındığında ağırlıklı olarak ilerlemeciliğin, daha az esasiciliğin izi olduğu söylenebilir.

1968 ilkökul programında topluma uyum sağlamış, başat kültürel değerlerin öğretilerek kültürün devamlılığının sağlandığı, bilgi ve becerili bireyler yetiştirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir. Eğitim ve öğretimin ilkelerinde milli kültürün öğretilerek çocuklara Türk Milletine, Türk Yurduna ve milli meselelere ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması programın çocuklara milli hedeflere ulaştıracak birer araç olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bu ifadeler esasiciliğin izleri olarak değerlendirilebilir. 1968 ilkökul programında çocuğun ilgi ve gereksinimlerinin dikkate alınarak içeriğin öğrenciye göre oluşturulması, eğitimin demokratik bir ortamda demokratik bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Uygulamada yaratıcılık çalışmaları, hikâye temsilleri, oyunlar, grup içinde çalışmalar, geziler ve dramatizasyon gibi öğrenci merkezli yöntemlerin uygulanmasına yönelik önerilerde bulunduğu belirlenmiştir. Bu ilkeler ve uygulama esaslarında ilerlemeciliğin izlerinin görüldüğü söylenebilir. 1968 programlarında yer alan derslerde esasicilik eğitim felsefesinin kısmen izleri görülmesine karşın ilerlemecilik eğitim felsefesinin daha yoğun olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de program geliştirme çalışmalarının Cumhuriyetin ilanıyla hız kazandığı söylenebilir. Bu çabalar dünyadaki gelişmelere paralel olarak 1950'li yıllardan başlayarak düzenli bir ilerleme kaydetmiştir. Müfredat programı anlayışı yerini eğitim programı anlayışına bırakmıştır (Gözütok, 2013). Bu anlayışın bir ürünü olarak geliştirilen 1968 programı genel olarak değerlendirildiğinde program geliştirme açısından hedef içerik, öğrenme durumları ve değerlendirme gibi dört boyut dikkate alınmadan hazırlanmasına karşın programın dönemin insan hakları, özgürlüklerin genişlemesinden etkilendiği görülmektedir. Programın bireye ve özgürlüklerine önem verdiği, öğrenci gereksinimlerini göz önüne alarak öğretmen merkezli bir süreçten öğrenci merkezli bir programa doğru evrildiği dolayısıyla ilerlemeci felsefeden önemli ölçüde etkilendiği söylenebilir. Ayrıca 1968 programının Dünya ölçüsünde gelişmeye başlayan özgürlük ve aydınlanma anlayışlarından etkilendiği gibi bireyi ve özgürlükleri temel alan 1961 anayasasının eğitim programlarına olumlu yansımalarının olduğu söylenebilir.

1998 ilköğretim programında öğrencilere milli ve kültürel değerlerin bilen ve topluma uyum sağlayan bilgili becerikli bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı belirlenmiştir. Bu amaçlar ve öğretim ilkelerinde esasiciliğin izleri görülmektedir. Buna karşın programda öğrencinin araştırmacı, analiz ve sentez yeteneği yüksek yaparak yaşayarak öğrenen bireylerin yetiştirilmesinin ve öğretmenin bu süreçte rehber olmasının gerektiği belirtilmiştir. Bu ifadelerde de ilerlemeciliğin izlerinin olduğu söylenebilir.

1998 programında önemli olan bir unsurda programın hedef, içerik öğrenme durumları ve değerlendirme öğlelerinin bir bütünlük içinde ilk kez ele alındığı görülmektedir. Ayrıca 1998 Programının 1968 programına göre daha çok milli değerlere ve kültür aktarımına önem verildiği, topluma uyum sağlayan bireylerin yetiştirilmesi ön plana alındığı, bu yönüyle önemli ölçüde esasicilik eğitim felsefesinden etkilendiği söylenebilir. 1998 programının ders programlarının program geliştirme komisyonları tarafından bilimsel ölçütler ışığında hazırlanması nedeniyle programların diğer programlara göre felsefi anlayışlarının daha belirgin hale geldiği söylenebilir.

2005 ilköğretim programı öğrenmede davranışçı yaklaşım yerine yapılandırmacı yaklaşımı temel almıştır. Program pragmatizm felsefesi ve ilerlemeci eğitim felsefesi yaklaşımı ile hazırlanmıştır. Programı diğer programlardan ayıran en önemli özellikler programın 1998 programında olduğu gibi hedef, içerik, öğrenme durumları ve değerlendirme öğelerinden oluşan bir bütünlük içinde hazırlanmış olmasıdır. Genel olarak program hazırlanırken program geliştirme ilkeleri göz önüne alınmıştır. Program etkinlikleri temel alan öğrenci merkezli bir anlayışla ele alınmış aktif öğretim yöntemleri ve süreç temelli değerlendirmelerinde yer aldığı alternatif ölçme araçlarına geniş yer verilmiştir. 2005 programı ile içerikteki bilgilerde azaltılma yoluna gidilmiş bilgi aktarımından çok bilginin yapılandırılması ön plana alınmıştır.

Programda bilimsel düşünme ve üst düzey düşünme becerilerin geliştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir. İçeriğin öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri dikkate alınarak günlük yaşamdan ya da günlük yaşama yakın işe yarar konuların öğretilmesinin önerildiği belirlenmiştir. Ancak programda bilgi aktarımından daha çok etkinlik temelinde öğrenciyi sürece katan öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Bu yöntem ve teknikler; anlatım, tartışma, soru cevap, problem çözme, gözlem, drama, rol oynama, oyunlar, gösteri, beyin fırtınası, balık kılçığı, zihin haritası gibi öğrenme öğretme sürecinde öğrenciyi etkin kılan yöntem ve tekniklerdir. Etkinlikler planlanırken çevresel özellikler, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınması ve öğrencilerin öğrenme sürecinin bir öznesi olması gerektiği belirtilmiştir. Programın uygulanmasında da öğretmenin çevresel gereksinimleri ve bireysel özellikleri dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Öğretmenin öğrenme sürecinde öğrenciyi rehberlik etmesi, öğrencilerin bağımsız öğrenmeye yönlendirilmesi ifade edilmiştir. Değerlendirme sürecinde süreç- sonuç odaklı değerlendirmeler önerilmiştir. Bu araçlar, performans değerlendirmesi, akran değerlendirme, yapılandırılmış grid, tanıyıcı dallanmış ağaç, tutum ölçeği, öğrenci ürün dosyası, görüşme (Mülakat) gözlemler, öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, dereceleme puanlama anahtarıdır. Programın bu özellikleri dikkate alındığında programın ilerlemeci eğitim felsefesinin etkisi altında olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan 2005'e kadar ilköğretim programlarında esasicilik ve ilerlemecilik eğitim felsefelerinin doğrudan izlerinin görüldüğü, buna karşın yeniden kurmacılığın ise doğrudan izi olmasa da dolaylı bir şekilde vizyon olarak programları etkilediği söylenebilir. İlkokul/ilköğretim programlarında daimicilik eğitim felsefesinin doğrudan ya da dolaylı bir şekilde izine rastlanamamıştır. Çünkü programlarda değişmeyen ahlaki değerlerin, evrensel ilkelere uygun entelektüel bireylerin yetiştirilmesine yönelik daimiciliğe ilişkin izler görülmemiştir. Buna karşın esasicilik felsefesine uygun olarak çocuklara geçmişteki bilgilerin ve kültürün öğretilmesiyle, onların topluma uyum sağlamalarının istendiği belirlenmiştir. Bunun yanında çocuğun ilgi ve gereksinimlerine göre öğretimin planlanması, öğrencinin etkin öğretmenin rehber olması gibi ilerlemeciliğin izleri görülmüştür. Toplumu yeniden inşa etmenin amaçlanması gibi yeniden kurmacılığın programa etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır

Diğer programlardan farklı olarak 2005 ilköğretim programının tamamıyla ilerlemeci eğitim felsefesi ışığında hazırlandığı söylenebilir. Ancak programın hazırlanması kadar programın uygulama sürecinde ne kadar işlevsel olduğu ve hayat bulduğu da oldukça önemlidir. Bu yönüyle özellikle 2005 programı her ne kadar ilerlemeci felsefeye uygun hazırlandığı belirtilse de uygulamaya ilişkin yapılan araştırmalarda ilerlemeci eğitim felsefesinden daha çok öğretmen merkezli bir uygulamanın olduğu esaslı bir eğitim felsefesinin hüküm sürdüğü görülmektedir. Alanyazındaki araştırmalar 2005 ilköğretim programına ilişkin yapılan çalışmalarda öğretmenlerin büyük bir kısmının etkinlikleri uygulamadığı (Gülcan, 2007), öğretmen merkezli eğitimle ders işlemeyi sürdürdüğü (Karaer, 2006), öğrenciler için demokratik bir sınıf ortamı oluşturmadığı, öğrenci görüşlerine değer vermediği (Gözütok, Akgün ve Karacaoğlu, 2005) ve kazanımlara uygun değerlendirme ölçekleri, proje, yapılandırılmış grid, portfolyo, performans değerlendirme gibi ölçme araçlarını kullanmadığı, öz değerlendirme gibi ölçme araçlarını kullanarak öğrencilerin kendilerine değerlendirme olanağı vermediği belirlenmiştir (Aykaç ve Ulubey, 2012). Bunun yanında öğretmenlerin ölçekleri değerlendiremedikleri belirlenmiştir (Gözütok, Akgün ve Karacaoğlu, 2005; Yaşar, Gültekin, Türkan, Yıldız ve Girmen, 2005). Öğrencilerin derse hazırlıklı gelmedikleri, öğrendiklerini yeterince anlamlandırmadıkları ve derse etkin bir şekilde katılmadıkları görülmüştür (Aykaç ve Ulubey, 2012). Bu bulgular programda kâğıt üzerinde ilerlemeciliğin olduğu ancak uygulamada bu felsefenin uygulamaya yansımadağı söylenebilir.

Bu çalışmada Cumhuriyet ilanından sonra geliştirilen ilk program olan 1924 ilkmektepler müfredat programının Türkçesi bulunmaması ve 2005 sonrası programların da tek tek yayınlanması nedeniyle incelenmemiştir. Bu bağlamda 1924 programı ve 2005 sonrasında geliştirilen programlar da incelenebilir. Çalışma eğitim programlarını hazırlanması sürecinde dikkate alınması gereken felsefi temellere odaklanmıştır. Diğer çalışmalarda ilköğretim programlarının psikolojik, tarihi, toplumsal temellerine yönelik araştırmalar yapılabilir. Bu temellerin programların uygulamalara yansımaya düzeyi incelenebilir.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (2002). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Aykaç, N. ve Ulubey, Ö. (2012). Öğretmen adaylarının ilköğretim programının uygulanma düzeyine ilişkin görüşleri. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 45(1), 63-82.
- Akyüz, Y. (2010). *Türk eğitim tarihi (16. Baskı)*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Başaran, İ. (1978). *Eğitime giriş*. Ankara: Bımaş Matbaacılık.
- Başgöz, İ. (2005). *Türkiye'nin eğitim çıkması ve Atatürk*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (1999). *Cumhuriyet dönemi eğitimbilimleri tarihi*. Ankara: Tekışık Yayınları.
- Can, B. (2001). Okul Cumhuriyeti. *X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 07-09 Haziran 2001, Bolu, Bildiriler içinde* (s. 1733-1738). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Cevizci, A. (2014). *Eğitim felsefesi (3. Baskı)*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Paradigma felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Çüçen, A. K. (2001). *Felsefeye giriş*. İstanbul: ASA Kitabevi.
- Daşcan, Ö. (2014). *İlkokul programı (1-4 sınıflar)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2014). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme (21. Baskı)*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim felsefesi (4. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gözütok, F. D. (2013). Cumhuriyet'in İlanından 2013'e Öğretim Programlarının Analizi: Hayat Bilgisi Örneği. F. D. Gözütok ve F. Bıkmaz (Yay. haz.). *Türkiye'de 2000 yılı öncesi program geliştirme çalışmaları içinde* (s. 1-16). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Gözütok, F. D., Akgün Ö. E. ve Karacaoğlu, Ö. C. (2005). İlköğretim Programlarının Öğretmen Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitimde Yansımalar: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16 Kasım 2005, Kayseri, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 17-40). Kayseri: Kayseri Erciyes Üniversitesi.

- Gülcan, M. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler 5. sınıf öğretim programının uygulanmasının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gutek, G. L. (2014). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*, (N. Kale, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Hasgür, İ. (1994). Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitim politikalarının temel özellikleri, *Türkiye I. Eğitim Bilimleri Kongresi, 05-08 Ekim 1994, Van, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 17-40). Van: Yüzyüncü Yıl üniversitesi.
- Kafadar, O. (1994). Türk eğitim sisteminde pragmatik yönelişler ve Mehmet Emin Erişirgil. *Türkiye I. Eğitim Bilimleri Kongresi, 05-08 Ekim 1994, Van, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 17-40). Van: Yüzyüncü Yıl üniversitesi.
- Karaer, H. (2006). Fen bilgisi öğretmenlerinin ilköğretim II. kademedeki fen bilgisi öğretimi hakkındaki görüşleri (Amasya örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 97-111.
- Karpat, K. H. (1996). *Türk demokrasi tarihi, sosyal kültürel ve ekonomik temeller*. İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kılıç, D. (2001). Eğitim programlarının felsefi boyutları. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(9), 387-394.
- Kongar, E. (2010). 21. yüzyılda Türkiye (43. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kültür Bakanlığı (1936). *İlkokul programı*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Lewis, B. (1991). *Modern Türkiye'nin doğuşu*, (M. Kıratlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Maarif Vekâleti (1957). *İlkokul programı*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1990). *Ortaöğretimde yeniden düzenleme ve reform semineri*. Ankara.
- Moss, G. ve Lee, C. (2010). A critical analysis of philosophies of education and intase standards in teacher preparation. *International Journal of Critical Pedagogy*, 3(2), 36-46.
- Noddings, N. (2016). *Eğitim felsefesi*, (R. Çelik, Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ornstein, A. C. ve Hunkins, F. P. (2014). *Eğitim Programı, temelleri ilkeler ve sorunlar*, (S. Demiral, Çev.). Ankara: Eğitim Yayınevi.
- Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan günümüze eğitim tarihi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sönmez, V. (2014). *Eğitim felsefesi (12. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2011). *Atatürk ve eğitim bilimleri (3. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Toprakçı, E. (2002). *Eğitim üzerine*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Türe, E. (2013). Cumhuriyet'in İlanından 2013'e Öğretim Programlarının Analizi: Hayat Bilgisi Örneği. F. D. Gözütok ve F. Bıkmaz (Yay. haz.). *1936 İlkokul Programı* içinde (s. 80-100). Ankara: Yargı yayınevi.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti (1930). *İlkmektep müfredat programı*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Vural, M. (2003). *En son değişiklikleriyle ilköğretim okulu programları ve öğretim kılavuzları*. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi.
- Vural, M. (1999). *En son değişiklikleriyle ilköğretim okulu programı*. Erzurum: Yakutiye Yayıncılık ve Bilgi İşlem Merkezi.
- Wiles, J. ve Bondi, J. (2002). *Curriculum development*. Ohio: Upper Saddle River.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., Türkkan, B., Girmen, P. ve Yıldız N. (2005). Yeni ilköğretim programlarının uygulanmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin ve eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi (Eskişehir Örneği). *Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 14-16 Kasım 2005, Kayseri, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 51-63). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Yayla, A. (2009). Eğitimin felsefi temelleri. H. B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Yay. haz.). *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (s. 19-43). Ankara: Pegem Akademi.

- Yetkin, D. ve Daşcan, Ö. (2006). *Son değişikliklerle ilköğretim programı 1-5 sınıflar*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Philosophy, which means love of wisdom, is the product of the systematic functioning of the human mind. Educational philosophy deals with problems related to the possibilities, nature, aims and methods of education through philosophical methods. Educational philosophies are one of the important elements in shaping educational programs. Philosophy provides frameworks for the organization of schools and classes for educators and program developers. These frameworks may be about the existence of schools, which courses are important, and which methods and materials will help students learn. In addition, philosophy provides guidance in terms of which books to read, how to use books, how much homework to give, how to do exams and how to use exam results. The purpose, content, methods and evaluation approaches of the program are shaped according to educational philosophies. Teacher and student roles may also vary according to educational philosophies. For example, in a program that adopts a progressive educational philosophy, the student is actively involved in all activities and knowledge is structured by the student. But in essentialism the teacher will convey the issues and become authoritarian in style. Apart from this, the evaluation elements can also be influenced by the educational philosophy. In a progressive and restructuring teaching environment, the processes by which the student performs are also assessed. In others, however, the student learns to repeat what is given to him. In other words, it can be said that education philosophies are an important factor in shaping education programs.

An incongruence is observed between the educational philosophies that has said to dominate the educational programs and those reflected in the actual practices. Literature in the field does not include any studies showing whether the educational philosophies are reflected in the mainstream educational programs or which educational philosophies are predominantly reflected in the programs. In this research, it was aimed to determine which educational philosophies are reflected in the primary school curricula developed from 1926 to 2005. In this context, the question of “what are the educational philosophies reflected in the 1926 ,1936, 1948, 1968, 1998 and 2005 primary school curricula?” was sought.

Method

In this survey model research, the educational philosophies reflected in the primary school curricula developed from 1926 to 2005 were determined. The 1926, 1936, 1948, 1968, 1998 and 2005 primary school curricula were included in the analysis. First, the curricula, the main data source of the research, were reviewed to examine the objectives of primary education, goals, objectives, outcomes, contents, learning and teaching processes, measurement and evaluation approaches, tools and methods, the general directives of the programs, explanations on the application of the program, teaching and learning principles. By this way, the criteria for determining educational philosophical trends reflected in the curricula were determined. These criteria were presented to specialist teaching staff in the field of educational philosophy and education programs and their opinions were taken and the final form was given to the experts by arranging them in line with the feedbacks. For the collection of data in the research, a document review technique including analysis of written materials about events and phenomena was used. The data were analyzed using deductive content analysis. A framework for the analysis of the data was established. The findings obtained according to this framework were read and edited. For the present study, the codes were assigned under the themes of the framework along with the direct citations from the material where necessary. For the reliability of the research, the codes and themes were presented to two subject-matter experts and three experts in scientific

research. The experts were asked to give their opinion on the appropriateness of the work done. Corrections were made in line with the expert views in order to reach a consensus.

Results and Discussion

It can be said that direct traces of philosophy of essentialism and progressivism are seen in primary school curricula from the establishment of the Republic of Turkey until 2005, whereas restructuring has influenced the programs as a vision, though not directly. There is no direct or indirect evidence of the perennialism in primary school curricula. Because there are no signs of perennialism of moral values that do not change in programs, and intellectual individuals who are in accordance with universal principles. On the other hand, in accordance with the philosophy of essentialism, it has been determined that children are required to adapt their collective attitudes by learning the knowledge and their culture. In addition, traces of progressivism were seen, such as the planning of teaching according to the child's interests and needs, and the fact that the teacher is the guide of the active student. It can be said that the general concern for re-building the society during the establishment of the Turkish republic resulted in the influence of reconstructivism in the programs of those times.

Unlike other programs, it can be said that the 2005 primary education program was prepared entirely in the light of progressivism. However, it is also very important to note that the program is only as functional as the way it finds its life. In this respect, although the 2005 primary school curricula was stated to be suitable for progressivism, it is seen in this research that on the application it was based on essentialism, which entails a teacher-centered application, rather than the progressive education philosophy. It can be said that one can find progressivism on the paper but not in practice.

In this study, the 1924 primary school curricula, the first program developed after the publication of the Republic, was not examined because it is not written in Turkish and the post-2005 programs were excluded because these were published individually. In future studies, the 1924 program and the programs developed after 2005 can also be examined. This study focuses on the philosophical considerations that must be taken into account in the preparation of work training programs. In other studies, researches on the psychological, historical, social bases of primary school programs can be examined. The level of reflection of these bases on the applications of the programs can be examined.